

PAPERS

d'Educació de Persones Adultes

53

Educació permanent en una societat tecnològica

EDITORIAL

Educació permanent en una societat tecnològica

TEMES A DEBAT

Estat de la qüestió en e-learning, TIC i Educació de Persones Adultes a Europa (Laura López Calvo)

El fet d'incorporar les TIC's a l'educació pot potenciar un canvi en les relacions d'ensenyament-aprenentatge? (Núria Valls)

Integració de les Tecnologies de la Informació i la Comunicació en educació: una nova manera de pensar i de fer (Gemma Aguado)

Tecnologies, vida quotidiana i Educació (Miquel Fort)

Educació a distància. Unes valoracions (Miguel Ángel Pulido)

OpenDock, un projecte europeu per a la creació de materials e-learning (Cristina Pulido)

La utilitat dels fòrums de debat, combinació presencial i a distància en els processos (Cristina Pulido)

Entrevista amb el professor Joaquín García Carrasco

Aprendre en el segle XXI i en les seves diverses comunitats.

Conferències de John Comings

Pàgines web d'interès per a l'educació amb les TIC

EXPERIÈNCIES

Els fòrums de les assignatures. Una innovació amb poca participació (Mònica de Ayguavives)

E-Twinning un programa europeu d'e-Learning que ofereix la possibilitat el treball col·laboratiu entre centres

(Cristina Pulido)

Experiència d'un curs a distància de capacitació professional

(Lluís Fisas)

CRÒNICA

Vint dones gitanes obtenen el títol oficial de monitora de lleure amb especialitat en menjadors

CONVOCATÒRIES

Festa de la Primavera de les Escoles de Persones Adultes

L'Escola d'Estiu Unitària d'Educació de Persones Adultes

Escola d'Estiu de l'Educació Democràtica de Persones Adultes

RECENSIÓ

La influència positiva de treure's el Graduat en la vida personal i social

Sobre les obres Escoles de persones adultes, una bona inversió?

i Por qué las mujeres estudian más que los hombres?,

de Marc Genestar (Alfons Formariz)

Metodologia comunicativa crítica, de Jesús Gómez, Antonio Latorre, Montse Sánchez i Ramon Flecha

L'AEPA disposa d'una nova pàgina web:

<http://www.aepa1983.org>

Hi podreu trobar tota la informació sobre l'associació i les seves activitats, documentació i enllaços a d'altres pàgines interessants sobre l'educació de persones adultes.

PAPERS és una publicació de l'Associació per l'Educació de Persones Adultes (AEPA).

Via Laietana, 41, 1r 1a. 08003 Barcelona.

Telèfon 93 310 7715. Fax 93 310 0547.

E-mail: a.e.p.a@suport.org

COORDINACIÓ: Esther Cañada, Miquel Fort.

EQUIP DE REDACCIÓ: Montserrat Fisas, Alfons Formariz, Miquel Fort, Maria Padrós, Andreu Pagés, Núria Valls, Esther Cañada, Laura Ruiz, Jacqueline Vaida..

EQUIP COL·LABORADOR: Consol Aznar, José Beltrán, Joana Colom i Sebastià Poy.

MAQUETACIÓ: José Ángel Borlán.

PVP: 3 euros. **PAPERS** no es responsabilitza necessàriament de les opinions que continguin els articles signats.

D.L.: B-43630-86

Amb el suport de:

EDITORIAL

- 4 Educació permanent en una societat tecnològica

TEMES A DEBAT

- 5 Estat de la qüestió en e-learning, TIC i Educació de Persones Adultes a Europa (Laura López Calvo)
- 8 El fet d'incorporar les TIC's a l'educació pot potenciar un canvi en les relacions d'ensenyament-aprenentatge? (Núria Valls)
- 10 Integració de les Tecnologies de la Informació i la Comunicació en educació: una nova manera de pensar i de fer (Gemma Aguado)
- 12 Tecnologies, vida quotidiana i Educació (Miquel Fort)
- 13 Educació a distància. Unes valoracions (Miguel Ángel Pulido)
- 15 OpenDock, un projecte europeu per a la creació de materials e-learning (Cristina Pulido)
- 16 La utilitat dels fòrums de debat, combinació presencial i a distància en els processos (Cristina Pulido)
- 18 Entrevista amb el professor Joaquín García Carrasco
- 20 Aprendre en el segle XXI i en les seves diverses comunitats. Conferències de John Comings
- 22 Pàgines web d'interès per a l'educació amb les TIC

EXPERIÈNCIES

- 23 Els fòrums de les assignatures. Una innovació amb poca participació (Mònica de Ayguavives)
- 24 E-Twinning un programa europeu d'e-Learning que ofereix la possibilitat el treball col·laboratiu entre centres (Cristina Pulido)
- 25 Experiència d'un curs a distància de capacitació professional (Lluís Fisas Ollé)

CRÒNICA

- 26 Vint dones gitanes obtenen el títol oficial de monitora de lleure amb especialitat en menjadors

CONVOCATÒRIES

- 27 Festa de la Primavera de les Escoles de Persones Adultes
- 27 L'Escola d'Estiu Unitària d'Educació de Persones Adultes
- 27 Escola d'Estiu de l'Educació Democràtica de Persones Adultes

RECENSIÓ

- 28 La influència positiva de treure's el Graduat en la vida personal i social Sobre les obres Escoles de persones adultes, una bona inversió? i Por qué las mujeres estudian más que los hombres?, de Marc Genestar (Alfons Formariz)
- 31 Metodologia comunicativa crítica, de Jesús Gómez, Antonio Latorre, Montse Sánchez i Ramon Flecha

Educació permanent en una societat tecnològica

L'acceleració dels canvis tecnològics ha obert a totes les instàncies educatives noves possibilitats i nous reptes dels que cada cop en són més conscients tant les administracions, els educadors i les educadores com les persones que van a les escoles i entitats de formació permanent. El primer repte ha estat facilitar l'accés a les tecnologies a tota la població. En aquest sentit s'han pres iniciatives importants tant en el camp de l'educació en general, en l'educació de persones adultes i en l'àmbit general de tota la població, que cal mantenir i enfortir. Donar nous impulsos a les xarxes Òmnia que ja tenen uns quants anys de vida i a experiències similars, mantenir els ajuts a l'adquisició d'ordinadors, etc. poden ser exemples del que es pot fer. No s'ha superat encara l'esclatxa tecnològica. Però ara ens trobem a les mans unes

tecnologies que es

conviden a repensar els procediments i els objectius de la formació. Totes i tots som conscients que les possibilitats educatives i informatives que ens donen

aquestes eines tenen una doble vessant. Per una banda reafirmen la necessitat d'unes habilitats fonamentals a les que sempre hem donat importància, com són especialment les relacionades amb la comprensió escrita, la capacitat de síntesi, el criteri i el seny a l'hora de valorar i seleccionar textos i informacions, la capacitat d'expressar-se oralment i per escrit de manera clara, ordenada i entenedora en més d'una i de dues llengües. L'àmbit de la comunicació esdevé, en l'era de la informació, allò més necessari. En realitat mai com ara, en tota

la història de la humanitat, havíem fet tant ús de l'escrit, de la comunicació. Però el devesall d'informació i comunicacions, saber que tenim a la nostra disposició contínuament tot els continguts de la cultura (occidental si més no), ens fa repensar què cal saber i què cal saber fer. La incidència actual en les competències educatives és un bon element per relacionar el fet formatiu amb allò que la vida de cada dia ens demana. Cal però que la formació no sigui simplement instrumental com a vegades sembla que es vulgui fins i tot en les universitats. Una bona formació humanística en un sentit ample –conèixer la història i la pròpia societat, la tradició cultural pròpia i les del món, valorar la literatura, crear cultura, etc.- segueix essent una eina bàsica per a la vida de les persones i per al

desenvolupament del nostre país. I unes bases científiques han de donar eines per entendre el món actual i participar-hi.

Des de fa una anys s'estan donant aprofitaments importants de les tecnologies per a la

Una bona formació humanística en un sentit ample segueix essent una eina bàsica per a la vida de les persones i per al desenvolupament del nostre país

renovació metodològica i educativa, tal com es descriu en aquest número de Papers. Cal que s'estenguin a totes les activitats educatives per tal d'obrir pas a una educació arrelada en el món actual. Estem sens dubte en una nova època en la que una nova educació està naixent i l'antiga no acaba de desaparèixer. En èpoques de canvi l'educació de persones adultes ha estat molts cops capdavantera en les propostes de renovació educativa. Ara és un nou moment de tornar a llegir el món per transformar-lo.

Estat de la qüestió en e-learning, TIC i educació de persones adultes a Europa

Laura López Calvo

El present article pretén fer una breu revisió de la investigació de l'e-learning a Europa per passar a presentar algunes de les principals aportacions que s'estan fent en aquest camp des de l'Educació de Persones Adultes (EPA) i així plantejar algunes propostes per a la recerca.

La investigació de l'e-learning i les TIC a Europa

L'e-learning definit a la Unió Europea com "*L'ús de noves tecnologies multimèdia i d'Internet per millorar la qualitat de l'aprenentatge mitjançant l'accés a recursos i serveis, i a col·laboracions i intercanvis a llarga distància*"¹ ha estat promogut des de fa uns anys per les seves institucions dins del marc de la formació permanent. A principis del 2000 es va publicar la comunicació "*e-learning - Concebre l'educació del futur*" que tenia com objectiu *adaptar els sistemes europeus d'educació i de formació a les necessitats de la Societat del Coneixement*² que establia una sèrie de mesures per consolidar la iniciativa e-learning. A partir d'aquest moment es van incloure dins dels instruments i programes comunitaris com Sòcrates i Leonardo Da Vinci el desenvolupament de l'aprenentatge obert i a distància, així com de continguts, pràctiques i mètodes pedagògics innovadors en l'ús de les TIC. Fins a arribar a l'establiment per part del Parlament i el Consell Europeu del programa e-Learning (gener 2004 – desembre 2006): *un programa plurianual per a la integració efectiva de les tecnologies de la informació i la comunicació en els sistemes d'educació i formació a Europa*³.

Actualment, la iniciativa "*i2010 - Una Societat de la Informació europea per al creixement i l'ocupació*" és el marc estratègic que defineix les principals prioritats de la política de la Comissió Europea en la recerca per la Societat de la Informació i dels mitjans⁴. Prioritats entre les que es troben el foment de la inclusió, de la millora dels serveis públics i de la qualitat de vida mitjançant l'ús de les TIC (e-Accessibilitat, alfabetitza-

ció digital, fractura digital, eInclusió etc.).

En aquest context trobem diferents instruments europeus que estan promovent l'e-learning i la inclusió i millora de les TIC a l'educació, ja sigui mitjançant el finançament de la millora de les tecnologies d'aprenentatge o del desenvolupament dels continguts, serveis i models d'ensenyament i aprenentatge. Entre aquestes iniciatives es troben: el "*Programa de Treball per a la recerca en TIC per al 2007 i 2008 del VIIè Programa Marc*"⁵ o el "*Programa de recolzament a les polítiques TIC*"⁶ que tal i com es recull al seu esborrany de Pla de Treball per al 2007, compta entre els seus principals temes amb la promoció de les TIC per l'accessibilitat, l'envelliment i la integració social.

De fet ens trobem en una època de canvis i de reestructuració dels programes de recerca dins de l'àmbit que ens ocupa, degut entre d'altres raons al recent llançament del VIIè Programa Marc i del Lifelong Learning Programme (LLP) 2007-2013. Aquest últim aglutina i renova sota un mateix paraigües les línies d'acció de l'antic programa e-learning al repartir-les entre els seus diferents programes: Grundtvig, Comenius, Erasmus i Leonardo Da Vinci⁷.

La recerca en e-learning a l'Educació de Persones Adultes

Malgrat que aquest és encara un camp incipient degut entre d'altres raons a què la recerca en l'educació a través d'Internet ha estat (i continua malgrat l'aparició de noves tendències) més focalitzada dins de l'àmbit empresarial, universitari o fins i tot de l'educació obligatòria, les directrius de la investigació a Europa estan propiciant l'aparició de projectes i iniciatives per a la inclusió de l'e-learning o del Blended learning, definit com "*aquell disseny docent en el que tecnologies d'ús presencial (físic) i no presencial (virtual) es combinen en ordre a optimitzar el procés d'aprenentatge*"⁸ (Bartolomé y Martín: 2006) en l'educació de persones adultes.

Entre les prioritats de la Unió Europea es troben el foment de la inclusió, de la millora dels serveis públics i de la qualitat de vida mitjançant l'ús de les TIC

De fet en els darrers anys s'han desenvolupat tota una sèrie de projectes europeus i estatals que mostren com des de l'EPA s'estan fent importants contribucions a la definició dels models d'e-learning i de l'educació a través de d'Internet i les TIC. Alguns d'aquestes són: "DISTANCE: Adult distance education: Internet distance courses from adult education centres" (1998-1999); "REDVEDA – Red virtual de educació de adults" (Programa Sócrates/Grundtvig 2000-2001); "DIMELI – Dialogical Media Literacy" (Programa e-learning 2002-2004); "ABE CAMPUS – Virtual Adult Basic Education Communities in Europe" (Programa Sócrates/Minerva 2003-2005); E-QUALITY – Virtual spaces of democratic dialog among cultures (Programa e-learning 2004-2005)⁹; "eLiLL – e-learning in Later Life" (Programa e-learning 2006-2008); "ELSE – e-learning for seniors" (Programa Sócrates/Minerva 2006-2009); "APADIS – Generación de un entorno virtual de aprendizaje accesible para personas mayores. El aprendizaje abierto y a distancia en la educación formal y del tiempo libre para personas mayores" (I+D+I IMSERSO 2006-2007).

Tots aquests projectes, amb objectius molt diferents, van més enllà d'apostar per l'aprenentatge de les TIC a les escoles de persones adultes. Estan presentant resultats, dintre d'un ventall ampli de metodologies d'investigació, que assenyalen la importància de la incorporació d'eines i models d'aprenentatge que per un costat ajudin a trencar les barreres espai-temps en l'EPA i que per altre mostren com persones adultes sense o amb molt poca educació bàsica i e-habilitats, estan aprenent amb l'ús de tecnologies multimèdia i d'Internet. Contribuint fins i tot a la definició de models concrets d'aprenentatge mediat per les TIC en l'EPA i d'entorns virtuals i recursos propis.

Malgrat aquests avenços, és necessari que els centres d'EPA continuïn treballant en aquesta línia per trencar les barreres personals, tecnològiques i sistèmiques que es troben a fi d'equiparar l'ús de les TIC i de l'e-learning a altres sectors educatius més desenvolupats en aquest àmbit. Equiparació que ha d'incloure també el treball en la difusió entre la comunitat educativa dels avenços i les aportacions de l'EPA fins ara poc visibles. Un exemple d'això el trobem en el disseny del *Projecte Internet Catalunya* desenvolupat des de l'any 2001 per l'Interdisciplinary Institute (IN3) de la Universitat Oberta de Catalunya. Aquest estudi, referent en l'estudi de la Societat de la Informació a Catalunya, centra la investigació de la Societat de la Informació en l'àmbit educatiu no universitari en l'anàlisi dels usos d'Internet en les escoles primàries i secundàries de Catalunya¹⁰ no contemplant així l'impacte de la Societat de la Informació en les escoles de persones adultes.

Tendències en la investigació i algunes propostes de recerca dins del marc de l'EPA

A nivell europeu, la inclusió dels programes Sócrates i e-learning en el recent LLP marca algunes diferències respecte a la investigació desenvolupada als darrers anys. El LLP és el primer programa que tracta l'aprenentatge des de la infància fins la vellesa i que fomenta explícitament mitjançant les seves accions transversals (entre les que es troben les TIC) la recerca conjunta entre els diferents sectors educatius (com per exemple escoles, universitats o centres d'EPA). Aquest és un bon moment per a que els centres d'EPA participin en projectes amb altres sectors educatius que tenen més tradició en la investigació en l'e-learning no només per aprendre de les bones pràctiques realitzades sinó, el que és més important, per

incloure en la futura investigació en e-learning les aportacions fetes des de l'EPA.

D'altra banda s'ha de continuar avançant en la recerca del paper de les TIC en la inclusió social. Nombroses investigacions i directrius polítiques són el reflex de la importància que tenen les TIC en la participació activa de les persones en la Societat de la Informació. Un exemple el trobem en els compromisos de la segona fase de la Cimera Mundial sobre la Societat de la Informació (CMSI): *La Cimera de Tunísia constitueix per a nosaltres una oportunitat excepcional de crear major consciència sobre els avantatges que les TIC poden aportar a la humanitat i de la manera que poden transformar-se les activitats i la vida de les persones, així com la seva interacció, despertant així una major confiança en el futur*¹¹.

És justament dins d'aquest àmbit on des de la comunitat internacional s'està desenvolupant cada cop més l'e-learning lligat a la inclusió social. De fet, ja al 2004 es va celebrar el *Primer Congrés Internacional: E-learning i Inclusió Social. Noves vies d'inclusió?* dins del marc del projecte pertanyent al programa e-learning: "ELAEI – e-learning for inclusion" i actualment s'estan portant a terme diferents projectes emmarcats dins d'aquesta línia (com s'ha pogut veure a l'anterior apartat). Una línia d'investigació que en definitiva pretén d'una forma o d'altra, obrir les portes de l'e-learning a les minories i als grups més desfavorits a fi de poder fer possibles solucions efectives per a la inclusió social mitjançant l'ús de les TIC.

Els centres d'EPA porten molts anys treballant amb els col·lectius que presenten un major risc de quedar exclosos de la Societat de la Informació i de les TIC (dones, immigrants, aturats/des o persones sense o amb molt poca formació, joves que han sortit del sistema educatiu, etc.). Per tant, entre les contribucions que pot fer l'EPA a l'e-learning es poden trobar per una banda la especificació de les necessitats i requeriments que presenten aquests col·lectius i per

Persones adultes sense o amb molt poca educació bàsica i e-habilitats, estan aprenent amb l'ús de tecnologies multimèdia i d'Internet

d'altra col·laborar en la construcció d'un *e-learning dialògic* que estableixi *procediments efectius perquè col·lectius que normalment estan exclosos de la virtualitat puguin participar de forma activa en la definició d'un e-learning amb elevats nivells d'inclusió en incloure totes les veus en igualtat de condicions durant totes les fases (tant pel que respecta al seu accés, al seu ús i sobretot, a la seva implementació i gestió).*

Només amb aquesta inclusió de veus, l'e-learning podrà respondre a la pluralitat ciutadana i per tant aproximar-se cada cop més a les principals tendències que es perfilen

durant els propers anys dintre de l'educació a través d'Internet: per una part l'aprenentatge inclusiu, intercultural i cada cop més personalitzat i per altra a la gestió del canvi tecnològic i de la cultura d'aprenentatge als centres educatius.

Laura López Calvo.

Amb el recolzament del Departament d'Educació i Universitats de la Generalitat de Catalunya i del Fons Social Europeu.

NOTES

1. Consultat el 16 de maig de 2007 a:
<http://www.elearningeuropa.info/main/index.php?page=glossary&abc=E>
2. Consultat el 16 de maig de 2007 a:
http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/es/com/2000/com2000_0318es01.pdf
3. Consultat el 16 de maig de 2007 a:
http://europa.eu.int/eurlex/pri/es/oj/dat/2003/l_345/l_34520031231es00090016.pdf
4. Consultat el 16 de maig de 2007 a:
http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/i2010/index_en.htm
5. Consultat el 16 de maig de 2007 a:
http://cordis.europa.eu/fp7/ict/home_en.html
6. Consultat el 16 de maig de 2007 a:
http://ec.europa.eu/information_society/activities/ict_psp/index_en.htm
7. Consultat el 16 de maig de 2007 a:
http://ec.europa.eu/education/programmes/llp/compare_en.html#3
8. Bartolomé, A. y Aiello, M. (2006). Nuevas tecnologías y necesidades formativas. Blended Learning y nuevos perfiles en comunicación audiovisual. *TELOS. Cuadernos de Comunicación, Tecnología y Sociedad*. 67. Abril-Junio 2006. Pàgines 59-67. Consultat el 16 de maig de 2007 a:
<http://www.campusred.net/telos/articulocuaderno.asp?idArticulo=2&rev=67>
9. Projecte presentat en l'última edició de l'Internet Global Congrés IGC2007 celebrat a Barcelona dins de la sessió: "Formació Digital: eina per a combatre la bretxa digital".
10. Consultat el 16 de maig de 2007 a:
<http://www.uoc.edu/in3/pic/cat/presentacio.html>
11. Consultat el 16 de maig de 2007 a:
<http://www.itu.int/wsis/docs2/tunis/off/7.pdf>

El fet d'incorporar les TICs a l'educació pot potenciar un canvi en les relacions d'ensenyament-aprenentatge?

Núria Valls

Els canvis socials i tecnològics que està vivint constantment la nostra societat són percebuts per les persones, que intenten assimilar-los i integrar-los a les seves vides i, sobretot pels nois, les noies, adolescents, joves..., els quals són molt sensibles a aquests canvis. Això fa que ens preguntem: com afecten les innovacions tecnològiques la pràctica educativa?

Europa, d'una dècada ençà està fomentant un espai comú per tal de fomentar la producció del coneixement i la innovació. La qüestió que es planteja el present article és la següent: Quines innovacions metodològiques aporta a l'educació l'ús de les TICs?

L'educació i l'ús de les TICs a l'Europa del coneixement

L'any 1999 els ministres d'educació superior d'un gran nombre de països europeus van establir, mitjançant la *Declaració de Bolonya*, les bases d'un espai europeu d'educació superior. Aquest esdeveniment, conegut com a *procés de Bolonya* suposa una nova metodologia d'ensenyar i aprendre, una millora de la qualitat i l'afavoriment de la mobilitat formativa i professional.

Des d'aquesta perspectiva i amb l'objectiu de la creació d'un espai europeu on es pugui compartir el coneixement, es fomenta en els estudiants l'adquisició de capacitats comunicatives, de treball en grup, d'idiomes i en l'ús de les TICs. Tot això augmenta les expectatives de feina per als estudiants no només als seus respectius països, sinó a Europa i arreu del món.

Es tracta de desenvolupar les metodologies d'ensenyament-aprenentatge centrades en el treball de l'estudiant. Es tracta de passar d'un model basat en la classe magistral a un model basat en la participació activa de l'estudiant. Es fomenta una formació flexible, que contempli les tres modalitats: presencial, semi-presencial i a distància per a qualsevol estudiant o persona treballadora que vulgui millorar les seves competències professionals.

Des del *procés de Bolonya* es demana un diàleg permanent entre tots els agents de la societat, de forma que això permeti detectar i adequar el contingut dels estudis a la demanda social i laboral.

L'aprenentatge dialògic i els projectes E-learning

D'unes dècades ençà i, des d'una perspectiva crítica, es demana una educació molt més adient a la societat de la

informació i/o del coneixement. Una educació que sigui capaç de transformar les desigualtats en igualtat d'oportunitats, que sigui capaç de prioritzar les persones i els col·lectius en risc d'exclusió social. I, per això cal tenir en compte la incorporació de les TICs a l'educació per a tothom. Que cap nen, nena, noi, noia o persona adulta quedi al marge d'aquesta nova possibilitat d'accedir a la informació i a les telecomunicacions. En aquest sentit podem citar la xarxa Òmnia que, a Catalunya, apropa les TICs als barris. I, en concret, el *Projecte Àgora-Òmnia* que permet una oferta de accés a les noves tecnologies ininterrompuda al llarg de la setmana, inclosos els caps de setmana, al barri de la Verneja-Sant Martí.

Al costat de totes aquestes transformacions, que afecten l'educació de manera positiva i la situen en les noves coordenades de la societat informacional, fem nostres aquelles paraules de Paulo Freire:

La educación necesita tanto de formación técnica, científica y profesional como de sueños y utopía (Freire 1997)

Un dels somnis dels educadors i educadores actuals és el de fer realitat una societat de la informació dialògica: això significa que les interaccions que es donin en aquesta societat que somiem siguin realitzades mitjançant el diàleg. Recuperar espais per al diàleg, aprendre dialògicament, utilitzar les xarxes telemàtiques, de forma horitzontal, fent ús d'una informació democratitzada i democratitzadora, és una utopia possible.

Hi ha una proposta teòrica, la de l'*aprenentatge dialògic* (Flecha 1997) i, existeixen moltes experiències pedagògiques que demostren com aquesta dialògicitat es fa present en les relacions d'ensenyament-aprenentatge. Aquestes experiències estan demostrant que, quan el diàleg en condicions d'igualtat és al centre dels aprenentatges, s'assoleix un èxit educatiu molt més alt, sobretot perquè, en totes aquestes experiències esmentades, es plantegen altes expectatives d'aprenentatge, és a dir, l'objectiu de l'aprenentatge dialògic no és el d'una pedagogia de mínims, sinó el d'una pedagogia de màxims.

En aquest sentit hem d'esmentar l'experiència innovadora anomenada *Comunitats d'Aprenentatge*, on s'està demostrant que les actuacions educatives aconsegueixen millors resultats, tant a nivell local com a nivell mundial ja que constitueixen una alternativa que ja s'està posant en pràctica en molts centres educatius on les famílies, el professorat

PAPERS

d'Educació de
Persones Adultes

Número 53
Abril 2007

8

i l'entorn social dialoguen, treballen conjuntament i transformen els aprenentatges i les escoles perquè tots els nens i les nenes tinguin èxit en els seus estudis.

No se trata de imponer más contenidos sino de modificar aquello que la sociedad acuerda conseguir, para alcanzar una educación de calidad que asegure que todos y todas adquieran las competencias básicas para la sociedad de la información, y no sólo para unas pocas personas elegidas (Elboj, Puigdemívol, Soler, Valls 2002:130)

Aquesta nova manera d'entendre l'educació que té com a objectiu afavorir allò que s'ha anomenat el gir dialògic de la societat, demana una nova metodologia que es basi en uns nous principis i que fomenti noves pràctiques educatives.

Com afavoreix l'ús de les TICs les interaccions educatives

Aquesta metodologia dialògica l'exemplificarem en dues experiències: una més centrada en les aules: *ús de la pissarra digital a l'aula*. L'altra provinent del camp de l'educació de persones adultes: *ABE Campus. Comunitats virtuals en l'Educació Bàsica d'adults a Europa*.

Pel que fa a la introducció de l'ús de la pissarra digital a les aules, citarem el Projecte de recerca promogut pel Grup DIM de la Universitat Autònoma de Barcelona, desenvolupat al llarg del curs 2004-05: *La pissarra digital a l'aula*. En aquest projecte hi van participar 22 centres d'infantil i primària, secundària i educació d'adults a Catalunya.

D'aquesta experiència el més rellevant és que s'ha constatat un augment de motivació i d'implicació per part dels estudiants, ja que l'ús de la pissarra digital ha permès que els alumnes elaboressin presentacions i vídeos i els exposessin a classe, la qual cosa ha resultat motivadora també per als professors. En aquest cas veiem com, mitjançant l'ús de la pissarra digital es transforma la relació ensenyament-aprenentatge. Així es propicia un canvi de mentalitat docent: el professor esdevé un facilitador, un dianmitzador d'aprenentatge. L'autèntic protagonista és l'alumne, el qual o bé individualment o bé en grup, ha preparat les exposicions i les presentacions.

Pel que fa al Projecte: *ABE Campus. Comunitats virtuals en l'Educació Bàsica d'adults a Europa* ha posat en evi-

dència que l'ús d'una metodologia comunicativa ha fomentat la participació de tota la comunitat educativa en els processos d'aprenentatge relacionats amb les TICs. Aquest projecte s'ha desenvolupat a nivell europeu, ha estat coordinat per l'associació Àgora i hi ha participat set països d'Europa. Ha comptat amb el suport de la Comissió Europea i ha format part de la convocatòria del Projecte Minerva de la UE.

Un dels principals resultats del Campus Virtual d'Educació Bàsica d'Adults a Europa ha estat el desenvolupament d'un entorn d'aprenentatge virtual generat per i des de la Comunitat d'Educació Bàsica d'Adults. Si la construcció d'un Campus Virtual a nivell europeu ja és un fet interessant en si mateix, la principal aportació del projecte ha estat l'aplicació d'una metodologia que ha fomentat la participació activa a través del procés de desenvolupament i implementació del Campus Virtual en els Centres d'aprenentatge.

En conclusió, podem afirmar que aquestes dues experiències han fet unes noves aportacions, per això s'han de considerar innovadores. Han fomentat la participació activa dels aprenents, han democratitzat les interaccions professor-alumne, han donat noves respostes a les altes expectatives d'aprenentatge i han fet un ús participatiu de les TICs. Dins d'aquesta perspectiva participativa, el diàleg es fonamental. Així ho podem llegir en la següent recomanació a la *Guía para fomentar la participación en el uso de las nuevas tecnologías en la Educación Básica de Adultos*:

Adoptar un diálogo igualitario entre participantes, profesionales y personas que contribuyen con sus ideas al proyecto. La adopción de un vocabulario común, cercano y no tan técnico sitúa a cada persona en una situación de igualdad que le permite contribuir con sus ideas en todo el proceso. (Minerva 2003:5)

D'aquesta manera hem vist com es van crear noves relacions i noves interaccions educatives. El professorat canvia el seu rol i es converteix en facilitador de la creació d'un entorn d'aprenentatge dinàmic. Tots i totes poden contribuir a la construcció del coneixement: els coneixements que aporten els aprenents han de ser tinguts en compte. Totes les decisions que afecten aquest entorn es prenen mitjançant el consens i el debat.

Referències bibliogràfiques

- Elboj, C.; Puigdemívol, I.; Soler, M.; Valls, R. 2002. *Comunidades de aprendizaje. Transformar la educación*. Barcelona: Graó.
- Flecha, R. 1997. *Compartiendo palabras*. Barcelona: El Roure.
- Freire, P. 1997. *A la sombra de este árbol*. Barcelona: El Roure.
- Generalitat de Catalunya. 2000. *L'alfabetització digital: eina indispensable per al segle XXI*. Departament de Benestar Social. Direcció General de Formació d'Adults.
- Generalitat de Catalunya. 2005. *Educació, competitivitat i ocupació a Europa*. Consell Universitari de Catalunya. Oficina de l'Espai Europeu del Coneixement.
- UAB 2005. *Memòria d'una recerca: La Pissarra digital a l'aula de classe*. Grup DIM. AGAUR. Dursi. Generalitat de Catalunya.
- Virtual adult basic education in Europe. Minerva-M.2003. *Guía para fomentar la participación en el uso de las nuevas tecnologías en la Educación Básica de Adultos*.
- <http://www.gencat.net/dursi>
- <http://dewey.uab.es/pmarques/pizarra.htm>
- http://www.basicampus.net/web/documents/manual/abecampus_handbook.pdf

PAPERS
d'Educació de
Persones Adultes

Número 53
A B R I L
2 0 0 7

9

Integració de les Tecnologies de la Informació i la Comunicació en educació: una nova manera de pensar i de fer

Gemma Aguado

Ja portem molts anys immersos en la Societat de la Informació i la Comunicació, caracteritzada especialment per la digitalització de la informació, que ha comportat la possibilitat d'accedir amb facilitat i rapidesa a una gran quantitat d'informació des de qualsevol lloc i a qualsevol hora.

Internet, creat l'any 1969, marca un abans i un després en l'accessibilitat de la informació. Són molts anys de tecnologia al nostre voltant, és difícil viure sense usar-la o tenir contacte amb ella. Tot i així el discurs educatiu sobre la introducció de les Tecnologies de la Informació i la Comunicació (TIC) en educació el trobem encara moltes vegades en els seus inicis. Amb això vull dir que sovint encara es qüestiona la utilitat de les TIC i les possibilitats que aquestes ofereixen en educació. Evidentment, si volem que l'educació formal sigui coherent amb la societat en la qual es troba immersa, haurem de considerar les TIC com a recurs natural de tot procés instructiu.

Superar aquest discurs inicial passa per formar els professionals de l'educació amb i sobre TIC. Tornem potser a emprar un discurs força utilitzat però aquest aspecte és bàsic per evolucionar i anar una mica més enllà a l'hora d'opinar sobre l'ús de les TIC en educació. No podem deixar d'incidir en la importància d'aquest aspecte fins que realment la formació dels formadors no estigui coberta.

Actualment l'ús de les TIC en educació forma part habitualment de projectes d'innovació que volen ser exemple de modernitat i d'implicació institucional. Però no és suficient innovar en educació amb TIC sinó que hem de ser capaços d'integrar els recursos tecnològics de forma natural a les aules i en els processos d'ensenyament i aprenentatge en general.

La integració natural de les TIC en educació només es pot aconseguir amb la formació dels professionals de l'educació de què parlàvem anteriorment i amb la implicació institucional, possibilitant l'extensió dels projectes d'innovació concrets als programes instruccionals globalitzadors que entenguin la integració de les TIC en educació com una nova manera de pensar i de fer.

Cal dir també que un factor important per a la integració natural de les TIC en educació és l'arribada de les "generacions TIC" (joves nascuts a una societat tecnològica) a tots els nivells educatius, incloses les universitats, on encara

trobem molt alumnat a cavall entre una formació tradicional sense TIC i sessions formatives innovadores on s'intenta incloure tímidament les TIC.

És necessari especificar com han de desenvolupar-se aquests factors per poder així concretar la seva naturalesa. Per una banda la formació de formadors ha de complir els següents aspectes:

1. Formació sobre les característiques tècniques i la utilització de les eines tecnològiques diverses que existeixen actualment: facilitar als professionals de l'educació els coneixements bàsics necessaris per desenvolupar-se àgilment amb eines o recursos TIC. Aquesta formació ha

de possibilitar l'ús autònom d'aquestes eines per part dels professors, afavorint el pensament innovador pel que fa a la introducció d'aquests recursos a la seva pràctica professional habitual, tant dins com fora de l'aula.

2. Formació sobre els possibles usos de les TIC en educació: evidentment és necessari que, a més de conèixer les eines tecnològiques i saber-les usar, els professionals de l'educació sàpiguen quina és la base pedagògica que sustenta els diversos usos que es poden fer de les TIC en els processos d'ensenyament i aprenentatge.

La integració natural de les TIC en educació només es pot aconseguir amb la formació dels professionals de l'educació i amb la implicació institucional, amb projectes d'innovació que entenguin aquesta la integració com una nova manera de pensar i de fer

PAPERS
d'Educació de
Persones Adultes

Número 53
Abril 2007

10

TEMES A DEBAT

3. Formació continuada: ja sabem que el ritme dels canvis en l'àmbit de la tecnologia és molt ràpid, per la qual cosa serà molt important que els professionals estiguin al dia sobre els diferents tipus d'eines que van apareixent i que tenen possibilitats educatives rellevants.

4. Formació dirigida a motivar els professionals en l'ús de les TIC en la seva pràctica: sovint trobem que aquells formadors motivats per l'ús de les TIC s'atreveixen a posar en pràctica didàctiques educatives basades en TIC molt ben desenvolupades i amb l'únic ajut de l'autoformació. La formació dels professionals sobre TIC ha de ser contínua i sovint respondrà a l'autoformació. La millor manera de desenvolupar autodidactismes sobre TIC en els professionals és la motivació, l'interès i la curiositat, aspectes que haurem de fer néixer mitjançant la formació.

Les TIC, a més de formar part dels processos formals d'ensenyament i aprenentatge dins de l'aula, poden ajudar a respondre a certes necessitats concretes dels professionals en el seu procés

d'aprenentatge sobre els usos de les TIC en educació. Així doncs, podem parlar de les comunitats virtuals d'aprenentatge, concepte molt actual, que dóna força a la possibilitat d'establir grups d'interès virtuals on es puguin desenvolupar processos d'aprenentatge molt potents. És en aquests entorns on els professionals podran trobar una eina facilitadora de la formació permanent que abans dèiem bàsica per completar la formació dels professionals de l'educació.

És important destacar que no tot ha de ser formació, tot i que és la part més important. És recomanable que els professionals comptin amb suport tècnic. Sovint, en el moment d'implementar una experiència amb TIC, els formadors es troben amb problemes tècnics de poca gravetat que poden arribar a avortar un projecte d'innovació amb TIC interessant i costós (esforç humà). Aquesta problemàtica té mala solució, doncs els recursos humans dirigits a donar suport tècnic als educadors no existeixen i tampoc estan contemplats. Existeix però una opció per solucionar aquest problema, i tornem a citar les comunitats virtuals d'aprenentatge. Aquests entorns es creen sovint per ajudar els altres en problemàtiques comunes. Tot i que encara són pocs els entorns dirigits a donar suport tècnic als formadors, és impor-

tant que es comencin a valorar i a conèixer com a recursos possibles d'ajuda als professionals interessats en el desenvolupament d'activitats educatives utilitzant TIC.

Parlàvem també de la necessitat que sigui tota la institució la implicada en els canvis que han de portar a desenvolupar processos d'ensenyament i aprenentatge amb TIC. En el cas de les universitats, es troben ara amb un canvi global que les pot ajudar a canviar les seves didàctiques pel que fa als usos de les TIC. Es tracta de l'Espai Europeu d'Educació Superior (EEES), en el qual s'estableix una nova manera d'entendre l'ensenyament. Un dels aspectes cruci-

als d'aquest espai és el fet de considerar l'alumne el protagonista del seu aprenentatge, l'alumne ha de participar activament i autònomament en el seu procés d'ensenyament i aprenentatge. Per aconseguir aquesta fita resultarà crucial ensenyar els alumnes a trobar, seleccionar i tractar tota la informació que tenen al seu abast.

Aquests aspectes, concretats amb els crèdits ECTS que contemplen les hores de dedicació dels

estudiants i no del professor com passava fins ara, neix de la necessitat d'adaptar el sistema educatiu universitari a la realitat social actual, en concret a la societat de la informació i la comunicació. Aquests canvis no serien imaginables en una societat que no és caracteritzada per la digitalització. Internet, entre d'altres, es converteix en eina bàsica en els processos d'ensenyament i aprenentatge on els alumnes han d'esdevenir protagonistes. És impossible doncs continuar negant la necessitat d'usar les TIC a les nostres aules, com hem vist, per moltes raons.

Molts professors ja treballen d'aquesta manera, el que destaquem des d'aquí com a nou, és que el canvi sigui impulsat pel propi sistema universitari.

Ens trobem en un moment important on, de forma força generalitzada, se sap i s'entén la possibilitat que hi ha de fer les coses d'una altra manera, també hi ha consciència que els canvis ocupen molt temps i dedicació, potser això espanta i tira enrera les accions innovadores d'introducció de les TIC en educació. Per això el suport institucional resulta tan important, ja que facilita les coses a les persones individuals que es volen embarcar en projectes educatius on les TIC hi estiguin implicades.

Cal que tota la institució educativa s'impliqui en els canvis que han de portar a desenvolupar processos d'ensenyament i aprenentatge amb TI

PAPERS
d'Educació de
Persones Adultes

Número 53
A b r i l
2 0 0 7

11

Tecnologies, vida quotidiana i educació

Miquel Fort

La nostra vida personal i ciutadana, laboral i familiar està impregnada, com totes i tots percebem, de tecnologia. En els darrers quinze anys Internet especialment, però també els mòbils i d'altres objectes relacionats amb la música, els divertiments, etc. ens han situat, vulgues no vulgues, en l'era digital. Per posar-ne alguns exemples més, els caixers automàtics ens ofereixen (...) serveis a tota hora, podem enviar paperassa a les administracions a qualsevol moment del dia i de la nit, desenes de milers i aviat de milions de llibres estan a la nostra disposició en les biblioteques digitalitzades, els arxius més importants del món els podrem consultar sense haver d'anar-hi, i qualsevol informació, si sabem una mica d'anglès encara millor, està al nostre abast immediatament.

De mica en mica –van començar els dibuixos animats japonesos (i molt molt abans les pizzes, però l'alimentació ja és tot un altre tema...) i els van seguir les telenovelles llatinoamericanes- la diversitat cultural en amara tots i augmenta l'interès per cultures ben llunyanes¹. Les pel·lícules índies intenten fer-se un lloc i ben aviat la ens semblarà normal fruit de productes culturals xinesos i no solament dels seus productes “físics” de més o menys baix cost.

També és veritat que a través de la targeta de crèdit ens poden analitzar les despeses, els gustos, els llocs on som i la velocitat a què anem per l'autopista; que les pàgines web que mirem es guarden mesos i potser anys i diuen molt de qui som i què ens interessa; que si Google Earth és molt simpàtic, no saps què pensar dels satèl·lits que de veritat espion; que si està bé que els mòbils tinguin càmera de fotos i de vídeo, ja no ho està tant que et captin sense que tu ni te n'assabentis. Res de nou, d'altra banda. Des de qui es queixava de la invenció i popularització de l'escriptura (en detriment de la memòria i la transmissió oral) fins la qualificació de caixa “tonta” a la televisió o les reticències amb el mòbil, totes les transformacions tècniques han tingut aspectes ambigus que a la llarga la societat mira de superar. Els sistemes operatius oberts (Linux i d'altres) són per exemple, una resposta col·laborativa als monopolis de Windows. Wikipedia, tot i els seus inconvenients, és un cas paradigmàtic de creació i participació cultural que ajuda a superar l'exclusivisme del saber.

De manera que allò que en un temps va ser un gadget ara és una necessitat. No podem permetre'ns deixar d'estar al dia en l'evolució de les tecnologies per entendre i participar en el nostre món. No podem permetre tampoc que l'escletxa digital –que va esdevenint cultural i no solament tècnica- s'ampliï encara més.

Quines conseqüències culturals pot tenir, està tenint, aquest canvi tecnològic? Hi ha molts estudis sobre el tema, des del ja clàssic de Castells fins a la documentació de la

Unió Europea. Aquí n'exposarem alguna des de la perspectiva de la vida quotidiana adulta.

En primer lloc, evidentment, la immediatesa i l'abundor. El bombardeig d'informació és aclaparador i incessant. Les cadenes de ràdio i televisió dedicades a les notícies les 24 hores del dia en són el cas més evident, a més de les edicions digitals de la majoria dels diaris d'arreu del món. Com que els mitjans són cada vegada més accessibles, fàcils de crear i oberts, hi ha una multiplicitat possible de fonts d'informació al nostre abast, a més de les acreditades tradicionalment sobre el punt de vista dels quals podem tenir ja una opinió feta. La grandesa i la misèria de la tecnologia se'ns manifesta en la facilitat de l'anonimat, en la possibilitat –en la realitat- de la difamació anònima, de la desacreditació malèvola emparada per la tecnologia. Altres vegades fets sense gran importància esdevenen notícies de primera plana només pel fet que hi hagi hagut a prop una càmera. Però també hi ha la possibilitat per part dels moviments socials de fer-se sentir i de crear xarxes de col·laboració. Així, hi ha moviments socials (ecologismes i feminismes són segurament els principals) que afortunadament fan sentir la seva veu de manera insistent.

La multiplicitat de veus acompanya la desaparició de les visions globals. Vivim en un món aparentment fragmentat que exigeix de cadascú criteris de judici constants per valorar les informacions i iniciativa per complementar els aspectes de la informació que poden semblar poc clars, buscant les fonts primàries de les notícies en lloc dels sofregits ja preparats que sovint ens són servits.

Hi ha un altre aspecte cultural important, l'entreteniment. Ens habituem a la diversitat i a la fragmentació però també a demanar als emissors que les seves pàgines siguin llegibles, entretingudes, fàcils. I això és un repte per aquells que venim d'una cultura monopolitzada per la lletra, literària, retòrica, de frases llargues i que seguim mantenint que la gran literatura és un valor universal que no es pot deixar perdre. Cada mitjà d'expressió té les seves característiques i les pàgines dels moviments socials han de ser tan bones com les de la millor agència de publicitat...

Finalment, la cultura digital ofereix més possibilitats que mai de participar, d'opinar i de crear. Des del punt de vista educatiu, formar-nos en la participació digital hauria de ser una de les expressions de la participació social. Si animem a participar en la vida pública, del barri o la ciutat i de la societat en general, hauriem de fer el mateix en la participació i la creació de la societat digital.

NOTA

1. Per exemple, el Círculo de Lectores edita una interessant col·lecció de manuals per l'aprenentatge del japonès a través del manga.

PAPERS

d'Educació de
Persones Adultes

Número 53
A b r i l
2 0 0 7

12

Educació a distància o semipresencial

Miguel Ángel Pulido

Si ens fixem en les dades disponibles en la web de la UNED veurem com la presència d'alumnat matriculat major de 25 anys va augmentar en un 15% entre els cursos 92-93 i 02-03. A la vegada, en el darrer curs del que tenim dades, veiem com l'alumnat comprès entre 30 i més de 54 anys representa un 70% de la matriculació. També es pot observar com, alhora, davalla el percentatge d'alumnat menor de 25 anys. La mitja entre els cursos 2001-2002 i 2002-2003 pel que fa a l'alumnat que accedeix per la via de les proves d'accés per a majors de 25 anys representa un 19,3%. En comparació amb el curs 92-93, l'índex de persones adultes que ingressen a la UNED de més de 30 anys ha augmentat en més d'un 40%¹

El petit mostrari de dades ofert en el paràgraf anterior no ens ajuda a treure moltes conclusions per valorar la importància de l'e-learning en l'ensenyament universitari estatal i, especialment, en aquell ensenyament en el que la presència de persones adultes és molt més elevada (incloent aquelles que just comencen a estudiar un títol universitari), però sí ens mostra la rellevància del model de cara a les persones adultes.

La possibilitat d'accedir a un ensenyament semipresencial és una opció vàlida i adequada a les necessitats de les persones adultes. Alhora és un tipus d'ensenyament que compleix una doble funció amb les persones adultes, la d'assegurar, alhora, que desenvolupen habilitats per a la seva plena inclusió a la Societat de la Informació.

Escletxa digital

Des de l'esdeveniment de la Societat de la Informació (ho podríem datar a partir de la segona meitat dels anys 70 del segle XX es va començar a donar una forta separació entre aquelles persones que tenien accés a les Noves Tecnologies de la Informació i la Comunicació i les que no. Si bé en un principi el Darwinisme Social que es va imposar va deixar fora a la majora part de la societat, posteriorment es van començar a generar accions governamentals – especialment als països occidentals- per intentar apropar la societat de la informació a un major nombre de persones. Projectes com Òmnia i Conecta serien exemples propis de l'estat espanyol que han intentat donar resposta a la neces-

sitat i exigència social d'una societat de la informació per a totes i tots, apropant les TIC a aquelles zones més excloses del seu accés. Tot i així, els punts d'accés públic a les TIC d'ambdós projectes, han estat sempre de lliure accés per a tothom que hi volgués accedir, donant-se que, en molts casos, persones de zones menys afectades per altres tipus d'exclusions però afectades especialment per pertànyer a una generació en la que Microsoft –entre d'altres- encara no havia donat senyals de vida, han acudit i acudeixen als cursos bàsics de formació que s'imparteixen des d'aquests centres.

Així doncs, aquesta escletxa digital, pel que fa a la nostra realitat, s'ha desenvolupat dins d'un marc importantíssim, el de l'edat, el moment en el que a les persones els ha arribat aquesta explosió tecnològica. Fa pocs dies, una persona em comentava que en un dels telecentres de la "Red Conecta" havien coincidit, en el mateix curs d'introducció a les tecnologies,

una persona amb arrels culturals gitanes i un enginyer en telecomunicacions jubilat. A un no li havien arribat les TIC per falta de possibilitats materials, l'accés només el podia tenir allà. I l'altre, encara que havia treballat tota la seva vida amb un ordinador ho havia fet, només, per operar amb un únic software des d'un sistema operatiu ja obsolet i que no tenia res a veure amb el Windows. No sabia fer anar Internet, ni el word, ni

d'altres programes d'entorn Windows que ell començava a viure com a fonamentals per al seu dia a dia.

Sense fer esforços en apropar les TIC a tot el seu alumnat, també és molt probable que continuï havent-hi abandó dels estudis per falta d'eines

Aprentatge universitari a distància i TIC

Com ja hem vist abans, l'alumnat adult entre 30 i més de 54 el 70% de la matriculació del curs 2002-2003 a la UNED. No en tenim xifres de la UOC, per tant no entrarem a valorar el volum de persones adultes que estan estudiant en aquesta altra universitat semipresencial.

Però destacarem alguns aspectes que creiem que si bé aquestes universitats tenen o han començat a tenir en compte, s'han de continuar fer presents en la oferta i la metodologia que presenten, especialment pel que fa a posar l'accent en les persones adultes de generacions que l'arribada de les TIC va deixar-les fora dels fluxos de la Societat de la Informació.

PAPERS
d'Educació de
Persones Adultes

Número 53
A B R I L
2 0 0 7

13

L'accent a la semipresencialitat guiada

És cert que les TIC faciliten un aprenentatge a distància més proper i amb unes possibilitats d'èxit en l'aprenentatge per part de l'alumnat que hi accedeix molt més elevat que abans de l'existència d'aquestes eines dins de l'aprenentatge universitari a distància. Però també és cert que sense fer esforços en apropar les TIC a tot el seu alumnat, també és molt probable que continuï havent-hi abandonat dels estudis per falta d'eines de l'alumnat per fer-se amb les exigències de coneixement que requereix tot campus virtual.

En aquest sentit trobem que una iniciativa positiva és l'assignatura de primer cicle que apareix en el primer semestre de quasi totes les titulacions de la UOC. El seu títol comença per "Multimèdia i comunicació per a ... (nom de la titulació)", és de caire obligatori per a tothom i no és una altra cosa que introduir l'alumnat en l'ús de les eines telemàtiques del campus virtual de la universitat. Això ho veiem amb continguts com: l'estil de comunicació virtual, les TIC en la Societat de la Informació i el Coneixement, les cerques d'informació específiques a la xarxa, Access, Word i Power Point, etc. Tots ells adreçats perquè l'alumnat pugui, a més de seguir la seva formació des del campus virtual, treballar amb les eines que li permetran presentar treballs universitaris amb una qualitat adequada a les exigències actuals.

Però tot i pensar que els continguts d'aquesta assignatura són ben encertats per a donar resposta a les necessitats de recursos per a seguir un aprenentatge dins d'un campus virtual, moltes de les persones adultes que accedeixen a aquests espais necessiten quelcom més. Ho hem vist en l'exemple de l'enginyer en telecomunicacions jubilat: cal posar recursos que facilitin una semipresencialitat mínima en aquest tipus d'aprenentatge, que acompanyi les persones que mai han tingut accés a les TIC. Que assegurï que no es trobaran davant d'un obstacle afegit en comptes d'amb una eina que els facilita l'aprenentatge.

La guia de Bones Pràctiques desenvolupada amb el pro-

jecte europeu "Distance" sobre aprenentatge a distància de persones adultes dut a terme per més de 4 partners de diferents països de la UE, reafirmava la necessitat de què tot aprenentatge a distància tingués un caire semipresencial on la persona que estudia pogués tenir un accés clar a un tutor o tutora que la pogués guiar en tot el procés i, especialment, en l'aprenentatge bàsic de les eines TIC que li caldrien per a desenvolupar el seu aprenentatge.

Cap a l'any 2003 vaig tenir l'oportunitat de visitar diversos telecentres de la Generalitat de Catalunya. En alguns d'ells, a més d'oferir tant eines pel teletreball com punts d'accés públic a Internet i cursos d'introducció a les TIC, també hi tenien ubicat un o dos punts d'accés a la UOC. Les i els estudiants que acudien allà sabien que podien comptar amb el dinamitzador o dinamitzadora del telecentre? Això no va quedar clar que fos quelcom generalitzat a tots els punts d'accés a la UOC. Però... Seria una molt bona opció tant per la UOC com per la UNED i qualsevol curs d'ensenyament superior adreçat a persones adultes que volgués partir de l'aprenentatge amb el suport de les TIC. Això, de ben segur, facilitaria l'aprenentatge d'aquelles persones que mai han tingut accés a les eines telemàtiques. La possibilitat de tenir una persona que expliqui i acompanyi de forma presencial com utilitzar les TIC per a l'autoaprenentatge, engrescaria a moltes més persones a intentar accedir a aquest tipus de titulacions universitàries semipresencials, doncs no veurien les TIC com una barrera afegida sinó que, a més, veurien l'oportunitat d'aprendre el seu ús des d'una activitat tan plena de sentit com és la de treballar per assolir una titulació universitària. Probablement, les dades d'abandó i èxit en els estudis passarien del ordre intern a ser públicament mostrades doncs tindrien moltes més oportunitats d'esdevenir dades que mostressin l'èxit del mètode.

NOTA

1. Dades extretes de l'*Anuario estadístico de la UNED, curso 2002-2003*.

OpenDock, un projecte europeu per a la creació de materials e-learning

Cristina Pulido

Aquest projecte està emmarcat dins el Programa Europeu Leonardo da Vinci. Ha estat realitzat amb la participació de diversos països de la Unió Europea i amb la col·laboració de la Universitat Pompeu Fabra. Hi ha intervingut l'Associació Àgora de l'escola de persones adultes La Verneda-Sant Martí.

El projecte Opendock té com a principals objectius confectionar materials per l'educació a distància, utilitzant un material més adient del que fins ara feia servir el professorat per a l'educació a distància amb les TICs (E-learning). Un altre objectiu és potenciar un gran nombre de recursos i tipus d'activitats. Que tot això serveixi com a reforç o per fer les classes semipresencialment. Finalment s'han procurat introduir, com aspectes de l'aprenentatge dialògic, recursos cooperatius i de participació (blogs i fòrums). Per això s'ha treballat de forma experimental amb grups de recerca. Un dels objectius ha estat tenir en compte les necessitats i característiques del grup de recerca.

Què són les Unitats d'Aprenentatge?

Els materials que s'han treballat en el projecte OpenDock es concreten en allò que s'anomena *Unitat d'Aprenentatge* ((Units of Learning, UoL) o unitat d'educació o formació completa i autònoma: curs, mòdul o lliçó. La seva creació implica la creació d'un disseny d'aprenentatge i també la recopilació dels seus recursos associats.

Exemples d'aquests recursos són els continguts de la unitat, les referències web, els materials d'aprenentatge i la informació per configurar el servei d'aprenentatge.

Un aspecte important d'aquests materials és l'avaluació, és per això que, dins de les *Unitats d'Aprenentatge* es dissenyen també les activitats i els criteris d'avaluació.

Aquests materials es preparen perquè estiguin disponibles *online*, això no obstant poden contenir diferents formats informàtics, incloent-hi activitats, recursos i teoria.

Es dissenya també una entrada personalitzada amb nom

d'usuari i una contrasenya. Es contempla la possibilitat d'assenyalar las activitats que ja s'han desenvolupat.

D'aquesta manera es crea un lloc on el professorat de diferents institucions pot penjar materials educatius y software lliure. A més, no és necessita ajuda de tècnics informàtics. Les UoL (Unitats d'Aprenentatge) podran ser compartides d'una forma lliure i legal. D'aquesta manera es facilita l'intercanvi entre iguals, "peer-to-peer" de materials educatius E-learning; això és possible mitjançant l'accés lliure als materials del sistema de OpenDock.

El projecte OpenDock ha permès la creació de vint-i-cinc *Unitats d'Aprenentatge*. La participació d'Àgora en el projecte OpenDock ha consistit en la creació de cinc *Unitats d'Aprenentatge*, repartides de la forma següent: una UoL d'Art, una UoL de matemàtiques i tres UoL d'Anglès.

Les persones adultes participants consideren molt positiu poder estudiar a casa amb el mateix material que a classe i a qualsevol hora del dia

Valoració de les persones adultes que han participat en el grup de recerca

Un cop experimentades les *Unitats d'Aprenentatge*, les persones adultes participants han fet les següents valoracions: consideren molt positiu poder estudiar a casa amb el mateix material que a classe i a qualsevol hora del dia.

Troben que és una forma d'aprendre molt dinàmica. Veuen que és important el fet de disposar de recursos (exercicis, teoria, links a pàgines web) més variats que els utilitzats normalment.

En conclusió, OpenDock permet oferir una educació cada cop més flexibilitzada i obrir l'accés a l'educació a més gent. OpenDock ofereix un espai virtual on es poden penjar i compartir materials. Les UoLs (Unitats d'Aprenentatge) tenen llicències gratuïtes que asseguren el seu ús públic. És possible l'accés a les UoLs fora de l'horari escolar, tot i que també és poden utilitzar com a material en la classe presencial. A més, permeten que cada aprenent adapti el seu procés d'aprenentatge a les seves necessitats, compartint materials entre institucions i persones de diferents països.

PAPERS
d'Educació de
Persones Adultes

Número 53
A B R I I
2 0 0 7

15

La utilitat dels fòrums de debat, combinació presencial i a distància en els processos d'aprenentatge

Cristina Pulido

Actualment un dels conceptes que s'està treballant a Europa és el *blended learning*¹, com combinació de l'aprenentatge presencial amb l'aprenentatge

a distància. Les possibilitats de comunicació i treball virtual complementant l'aprenentatge presencial pot afavorir una major profunditat dels continguts. Una de les eines que millor s'adequa a la combinació d'aquest tipus d'aprenentatge és justament el fòrum com a eina de comunicació per debatre, aprofundir i gestionar l'aprenentatge del propi col·lectiu.

L'ús del fòrum com a eina de debat ha d'aplicar uns criteris d'ús adequats a la finalitat d'extreure el màxim benefici pels processos d'aprenentatges individuals i col·lectius. El fet de disposar d'un fòrum, no garanteix l'èxit, sinó la metodologia del seu ús. La utilitat del fòrum s'esdevé amb èxit quan s'apliquen criteris de funcionament basats en l'aprenentatge dialògic².

Arrels i inicis

El fòrum virtual com a eina de comunicació neix a partir de l'ús dels mailing list, com per exemple USENET (Users Networks) cap als anys 80 als Estats Units. Els col·lectius que comencen a utilitzar aquesta eina comunicativa, parteixen d'una concepció sobre l'ús d'aquestes eines com ponts per una major participació ciutadana³ i una manera adient de compartir el coneixement, sense limitació d'espai, sense limitació de temps. Afavoreix una major participació, ja que qualsevol persona pot aportar la seva opinió sempre i quan es garanteixi el seu accés a aquesta eina.

Ara bé, aquest tipus de comunicació en sí no és nova, ja que el fet de dialogar, d'intercanviar opinions o arguments sobre el tema escollit, no és pas fruit de l'ús d'aquesta eina, sinó que ja ha format part des de l'inici de l'educació de persones adultes amb les aportacions teòriques de Freire, o les aportacions pràctiques dels matei-

xos moviments d'educació de persones adultes amb orientacions socials i democràtiques.

Criteris d'ús

Perquè un fòrum sigui òptim en el camp de la docència, s'ha de tenir en compte una sèrie de criteris per al seu bon funcionament. En un primer lloc, ha de tenir un sentit, és a dir s'ha de consensuar amb el grup classe quina utilitat tindrà aquest fòrum. Es pot vincular a debats de lectures, als continguts treballats a classe o per consultes o aportacions relacionades amb la matèria. En aquest

sentit la funció de moderació és clau. Ordenar on s'aporten totes les contribucions, promovent el diàleg i l'aprofundiment de les mateixes a través de la moderació, ajuda a mantenir un funcionament correcte. De la mateixa manera, assenyalar períodes de participació per poder contribuir entre tothom durant un període facilita portar a terme el debat del contingut treballat.

Un altre criteri clau és tenir en compte el diàleg igualitari i la dimensió instrumental de les aportacions.

Les aportacions es basen en aquests principis, qualsevol membre del grup classe configura la seva aportació tenint en compte el contingut i establint una relació horitzontal cercant l'entesa. El paper del professorat en aquest cas, passa a ser de moderació, i en tot cas facilita l'aprofundiment del contingut a través de les aportacions realitzades per les pròpies persones. La moderació però, no només queda relegada al professorat, també es pot consensuar com activitat que aquesta funció es comparteixi amb el grup, i una persona o varies, exerceixen el paper de moderació d'una lectura, d'un debat en concret sobre un contingut, tenint en compte els criteris de funcionament. D'aquesta manera augmenta l'autonomia del grup, i la construcció del coneixement és més compartida. Un últim criteri per al bon funcionament del fòrum, és consensuar des de l'inici que no s'acceptaran contribucions que vulnerin algun dels Drets Hu-

Ordenar on s'aporten totes les contribucions, promovent el diàleg i l'aprofundiment de les mateixes a través de la moderació, ajuda a mantenir un funcionament correcte

PAPERS
d'Educació de
Persones Adultes

Número 53
A b r i l
2 0 0 7

16

TEMES A DEBAT

mans, d'aquesta manera es vetlla per la qualitat i el respecte de les aportacions.

Beneficis

L'ús del fòrum comporta uns beneficis en el procés d'aprenentatge. Entre tots els beneficis que aporta els més rellevants són els següents: El ventall d'interaccions augmenta quan el debat no es restringeix al grup classe presencial sinó quan continua en l'espai virtual, augmentant aquest tipus d'interaccions s'augmenta en qualitat. El fet que no tingui límit de temps ni d'espai afavoreix que les persones puguin escollir el moment més idoni per realitzar les seves aportacions, facilitant d'aquesta manera la flexibilitat d'horari i entesa de l'aprenentatge com un procés continu i no restringit únicament a un temps definit. Per una altra banda, millora les habilitats de lectura i escriptura a més de la capacitat d'expressió de les pròpies aportacions, a més d'incloure el desenvolupament de les competències digitals que avui dia ja estan considerades bàsiques en el procés d'aprenentatge. Com a grup, si es porten a terme tots els criteris abans

El ventall d'interaccions augmenta quan el debat no es restringeix al grup classe presencial sinó quan continua en l'espai virtual

descrits, també es promou la solidaritat i transformació, ja que l'aprenentatge col·lectiu afavoreix el propi aprenentatge individual, les aportacions dels companys i companyes qüestionen, pregunten, fan créixer la nostra curiositat epistemològica tal i com Freire ens apuntava en la seva obra. Com a últim destacar que afavoreix l'aprenentatge d'idiomes: en fòrums d'intercanvi entre participants de diferents

països ha augmentat la motivació i l'aprenentatge dels idiomes dels diferents països implicats.

La combinació d'aquest aprenentatge (presencial i a distància) enriqueix tant la part presencial com la virtual. Els debats que es generen a classe són reflectits després als debats virtuals, i viceversa, el que es comenta al fòrum enriqueix les aportacions de la pròpia classe, per tant ens

trobem en una contínua reflexió crítica del contingut que s'està construint amb tot el grup. La reflexió no es queda restringida en un sol àmbit, sinó que s'estén més enllà de les parets, i continua després. Aquest fet fa augmentar la consolidació dels continguts i a la vegada una major capacitat crítica individual i col·lectiva.

NOTES

1. Haller, H., Jutta, L., Scholze, T. (2007): *Blended learning in the European 3rd Sector. Evaluation report developed in the framework of the project*. eL3. e-learning programme of European Commission.
2. Flecha, R. (1997): *Compartiendo palabras. El aprendizaje de las personas adultas a través del diálogo*. Barcelona: Paidós.
3. Hauben, M., Hauben, R. (1996): *Netizens: On the History and Impact of Usenet and the Internet*. Computer Society.

Bibliografia

- Castells, M. (1996). *La era de la información*. Vol.1, 2 y 3. Madrid: Alianza.
- Flecha, R. (1997): *Compartiendo palabras. El aprendizaje de las personas adultas a través del diálogo*. Barcelona: Paidós.
- Freire, P. (1997) *A la sombra de este árbol*. Barcelona: El Roure.
- Freire, P. (1997) *La Pedagogía del oprimido*. Madrid: Siglo XXI.
- Haller, H., Jutta, L., Scholze, T. (2007): *Blended learning in the European 3rd Sector. Evaluation report developed in the framework of the project*. eL3. e-learning programme of European Commission.
- Hauben, M., Hauben, R. (1996): *Netizens: On the History and Impact of Usenet and the Internet*. Computer Society.

Entrevista amb el professor Joaquín García Carrasco

El professor Joaquín García Carrasco és catedràtic de Teoria de l'Educació a la Universitat de Salamanca. I director del Laboratori de Disseny Educatius Multimèdia i Teleeducació a l'Institut de Ciències de l'Educació (IUCE) d'aquesta universitat. Ha treballat molts temes relacionats amb l'Educació Permanent i l'Educació de Persones Adultes i hi ha participat activament durant molts anys. Hem tingut l'ocasió de parlar-hi en aquesta entrevista.

PAPERS: Has tenido contactos y has participado en la educación de personas adultas desde hace muchos años. ¿Qué cambios has visto en estos tiempos? ¿Hacia dónde crees que se dirige la educación de personas adultas?

J. G. C.: Yo creo que los Sistemas de Enseñanza, como objetivos de Estado, se instituyeron como organizaciones de servicio cultural para adolescentes y jóvenes. El grupo adulto se convierte en problema social, cuando el analfabetismo de la mano de obra se transforma en rémora para el desarrollo económico; de ahí que se tomara como acción social compensatoria e incluso con carácter provisional y el currículo básico y la acreditación estándar fueron el criterio formal que se aplica a la educación de las personas adultas. Hoy, la consideración de acción social no necesariamente formalizada ha sido la antesala desde la que la educación de adultos forzó un cambio fundamental en el discurso sobre la educación. Esta ha pasado a considerarse como proceso imprescindible para la calidad de vida, independientemente de la edad, que ha de acompañar a todas las personas a lo largo de toda la vida.

La educación de personas adultas, todavía con una estructura y organización paulatinamente más explícita y diversificada, a través de itinerarios muy ramificados, está cada vez acumulando mayor cantidad de presupuestos, desde cada vez mayor número de instancias de la administración nacional, regional y municipal. La persona adulta esta siendo considerada sujeto genuino de la educación y la formación, por infinidad de motivos diferentes.

Has hablado sobre algunos cambios que la educación permanente ha provocado y seguirá provocando en el sistema educativo en su conjunto. ¿Nos podrías sintetizar esa influencia?

J. G. C.: El primero, un claro cambio en la perspectiva desde la que se ha de considerar la formación, desde el principio del discurso sobre la misma y por principio: la educación es un proceso intersubjetivo de incorporación a un contexto cultural plural y caracterizado por la diferencia en las personas, que se presenta imprescindible a lo largo de la vida, para que ésta pueda alcanzar un nivel de calidad sostenible y para que todas las personas puedan aprovechar la corriente de bienes y servicios de la Comunidad: especialmente constituye un requerimiento

para las personas adultas con el objetivo de que la posibilidad de vida que se ofrece a la siguiente generación pueda responder al derecho de vivir con calidad que se reclama para todos.

El segundo, que el Sistema de Enseñanza, ha de ser entendido como el sistema de los sistemas de formación, formales e informales, de que dispone la comunidad para el cumplimiento de sus objetivos de calidad de vida y de progreso económico y social

El tercero, que el nivel cultural de la comunidad debe estipularse desde la acreditación a la que contribuye el sistema de enseñanza y desde la experiencia cultural acumulada dentro de la Comunidad de prácticas, dado que el sistema de acreditación se torna en criterio objetivo para la distribución de oportunidades ocupacionales. El desarrollo de sistemas flexibles de acreditación se está convirtiendo en una demanda a corto plazo tan perentoria como el mismo proceso de desarrollo de la formación de personas adultas.

El cuarto es una presión de la demanda para que el sistema de enseñanza flexibilice las condiciones de acceso, las posibilidades de uso y las posibilidades de acreditación. La presencia de los adultos en el sistema de enseñanza, la pluralidad que introducen, puede constituir un incentivo de calidad para la forma en la que los jóvenes asumen su responsabilidad de formación y la manera en la que se motivan para llevarla a cabo.

A pesar de estas influencias, parece que a veces el sistema educativo –o al menos su burocracia- sea reticente a hacerse más ágil y más adaptado. ¿Cómo conseguir hacer de sistema educativo un instrumento más flexible, más adecuado al cambio social?

J. G. C.: La flexibilidad del sistema universitario se ha llevado a cabo de manera eficaz, por encima de cualquier cambio en la normativa, mediante el favorecimiento de la movilidad de estudiantes de una Universidad a otra. La flexibilidad del sistema de enseñanza, la promoverá precisamente la apertura del mismo a las condiciones de entrada que razonablemente aportan las personas adultas, si se va reconociendo su derecho a participar del mismo.

El sistema de enseñanza tiene márgenes de posibilidad, en su estructura actual y con el capital humano de que dispone, para posibilitar la entrada de personas adultas.

Es más un problema de organización y de gestión que de necesidades estructurales, de equipamiento o de personal.

El principal problema a resolver es el del convencimiento de los responsables del sistema respecto a que las personas adultas son genuinamente sujetos sociales de formación y de que la calidad cultural de una Comunidad depende de que la aspiración a la cultura impregne a todas las personas a lo largo de toda la vida. La sostenibilidad de muchos sistemas sociales, p.e. el de la Sanidad, depende del desarrollo de la cultura, en este caso de la cultura sanitaria, tanto en lo que corresponde al uso del medicamento, como en lo que corresponde al uso del sistema de asistencia hospitalaria y extrahospitalaria.

Una de tus campos de investigación es la relación entre las tecnologías y la educación y cómo esto cambia el modelo mismo de formación.

¿Podrías comentarnos algo, desde el punto de vista de la educación permanente?

J. G. C.: Siempre suelo decir que para comprender la importancia de la contingencia cultural de las Tecnologías de la Comunicación y la Información, conviene retrotraerse a la aparición de las tecnologías literarias (lectoescritoras) y el desarrollo de sus interfaces (incluida la imprenta). La contingencia escritora modificó radicalmente el contexto de formación: aparecieron escuelas, la formación tuvo lugar inicialmente fuera del contexto de práctica, surgió el procedimiento formativo de la lección, a la experiencia del experto práctico se acompañó el potencial formativo del libro de texto, se desarrolló el sistema de instituciones de formación, se transformó el sistema de aprendizaje mediante el “estudio”... El libro y la biblioteca se tornó en el instrumento básico para la formación permanente y ha tenido, lugar, finalmente, un proceso de metamorfosis de concepto de alfabetización hacia el concepto de “alfabetizaciones múltiples”. Desde algunos puntos de vista se plantea la contingencia TIC como contraposición, cuando lo que se impone es la perspectiva sistémica de “vigencia” de la oralidad, “dentro de la vigencia” de la lectoescritura, “dentro de la contingencia TIC. Parece evidente que, como consecuencia de la contingencia TIC, está teniendo lugar una evolución de las prácticas formativas y una reconsideración de las prácticas pedagógicas, los roles de los agentes sociales, interpretación y aplicación de las nuevas virtualidades-

posibilidades que posibilitan los nuevos instrumentos digitales...manteniéndose la vigencia de las metas fundamentales de los procesos de incorporación cultural. Pero, esto ya pasó con la introducción de la escritura. La escritura creó un “habitus” en la práctica del pensamiento, de la adquisición de conocimiento, de la incorporación a las prácticas comunitarias, como consecuencia de la lectoescritura. La educación se interpretó necesariamente como un proceso de calidad en las prácticas comunicativas y como un proceso de alfabetización, de trato con el dominio de la experiencia acumulada mediante la escritura. Ahora va adquiriendo espacio la educación como práctica con el conocimiento y la comunicación mediante el empleo de tecnologías digitales multimediales y un proceso de “habitus” en el empleo de esas tecnologías, algunas de cuyas aplicaciones por su empleo habitual ya se están haciendo invisibles, otras progresan en su introducción con mayor lentitud. Tal vez una de las funciones que en el contexto TIC van requiriendo mayor atención es precisamente la que constituye el núcleo de la función formativa: la tutoría del proceso de aprendizaje, al reducirse el requerimiento de la denominada

presencialidad de agente formativo; proceso de distanciamiento que ya se promovió mediante el libro. Tal vez sean los instrumentos digitales los que más específicamente se instituyan, en la práctica, en promotores de una potencial formación permanente.

El nivel cultural de la comunidad debe estipularse desde la acreditación a la que contribuye el sistema de enseñanza y desde la experiencia cultural acumulada dentro de la Comunidad de prácticas

Para acabar, desde PAPERS, nos interesaría conocer tu punto de vista sobre el papel de los movimientos sociales y las entidades en la educación de personas adultas.

J. G. C.: Tal vez sean esos movimientos sociales y las instituciones (formales o informales) de educación de personas adultas las que expresen de manera más explícita el compromiso cultural que toda Comunidad humana adquiere consigo misma, desde el momento en que constituimos en el mundo de la vida la única especie que necesita la cultura para vivir. Y cómo esa acción cívica es un requerimiento de la calidad de vida, no sólo en una época de la vida, sino a lo largo de toda ella. Ya es más difícil de advertir que ese requerimiento ha de formar parte también de los compromisos políticos, de la promoción de políticas eficientes y de la actividad que debe ser sistemáticamente promovida en la comunidad, porque la eficiencia de todos los procesos de la gestión de la comunidad pasan por la valoración de la cultura incorporada por todos sus miembros.

PAPERS
d'Educació de
Persones Adultes

Número 53
A B R I L
2 0 0 7

19

Aprendre en el segle XXI i en les seves diverses comunitats: Conferències de John Comings

A continuació presentem les conclusions d'unes conferències pronunciades pel Director del centre Nacional per a l'Estudi d'Aprenentatge d'Adults i Alfabetització de l'Escola de Llicenciats d'Educació de la Universitat de Harvard, el professor John Comings.

Concretament, va realitzar dues conferències, la primera el 27 de juny del 2006 a la Jornada Innovem, organitzada per la Direcció General de Formació Professional i Educació Permanent de la Generalitat de Catalunya. La segona a les Jornades sobre Comunitats d'Aprenentatge, organitzades a Terrassa el 29 de juny del mateix any.

En ambdues ocasions va defensar les línies que, segons va dir John Comings, han d'orientar l'educació en l'actual societat en què ens torbem immersos, caracteritzada per un procés d'integració global dels sistemes econòmics, culturals i institucions polítiques anomenat globalització.

Globalització

L'enfocament de John Comings sobre el procés de globalització va ser constructiu i optimitzador. Va explicar que, malgrat que la globalització pot portar moltes i noves oportunitats, pot portar moltes persones a sentir que han perdut el control sobre els aspectes econòmics, polítics i culturals de les seves vides. A més, aquesta pèrdua de control es manifesta més clarament en aquelles persones amb un grau de formació menor que representa un fre per a reeixir en aquest nou entorn global. Positivitzant aquesta visió, John Comings proposa una forma d'entendre l'educació que fomenti l'adquisició, per part dels estudiants, d'habilitats que els serveixin per mantenir el control de les seves vides i per treure benefici de la globalització, construint un camí per a ells, per a les seves famílies i per a la comunitat que els permeti gaudir de la vida.

Per tal de desenvolupar totes aquestes habilitats, John Comings, proposa aquests tres camps: a) competències i coneixement, b) pensament crític, c) desenvolupament cognitiu. Passem a desenvolupar aquests tres apartats a continuació.

Competències i coneixement

En aquest camp, John Comings va plantejar dues qüestions relatives als estudiants:

- Què necessiten saber?
- Què són capaços de fer?

Segons el conferenciant, les competències que s'han d'adquirir són: el llenguatge, la comprensió oral i escrita, els coneixements matemàtics, també les competències acadèmiques, professionals i les habilitats per a la vida.

Tot això és necessari perquè, la societat actual demana als treballadors, treballadores i als ciutadans i ciutadanes nivells més alts de competències i coneixement. En relació a com s'han de desenvolupar aquestes competències, es pro-

posa automatitzar habilitats i estratègies i aplicar-les a situacions reals. El paper de les comunitats d'aprenentatge és el de donar oportunitats per tal de promoure i fomentar l'automatització de les esmentades habilitats i estratègies i oferir oportunitats perquè els estudiants puguin participar en pràctiques reals que suposin un desafiament per als estudiants; un repte positiu.

Pensament crític

El pensament crític es defineix com l'habilitat necessària per a desenvolupar les estratègies

per resoldre'ls. Aquí es poden formular les següents preguntes i respostes:

- Què?: la capacitat per analitzar situacions i desenvolupar estratègies d'actuació.

- Per què?: Per fer valorar l'impacte de la globalització a les nostres vides.

- Com?: Mitjançant el diàleg i la praxis.

Segons va explicar John Comings, el procés d'ensenyament del pensament crític segueix els següents passos i

Malgrat que la globalització pot portar moltes i noves oportunitats, pot portar moltes persones a sentir que han perdut el control sobre els aspectes econòmics, polítics i culturals de les seves vides

formula aquestes preguntes als estudiants:

- Descripció: Què és el que veus?
- Avaluació: És un problema?
- Anàlisi : Per què dius que és un problema?
- Causalitat: Per què existeix aquest problema?
- Personalització: És un problema per a tu?
- Acció : Què hi podem fer?

En aquest procés reflexiu, el paper de les comunitats d'aprenentatge és el de donar oportunitats per al diàleg en temes importants i, en una segona fase, donar suport als pas del diàleg a l'acció. El desenvolupament de l'esperit crític permet als estudiants valorar l'impacte de la globalització en les seves vides. El diàleg es proposa com una eina fonamental per desenvolupar aquest pensament, però en la línia que defensava Paulo Freire, aquest diàleg no només s'ha de situar en el terreny de la teoria, sinó que ha de ser també relacionat amb la pràctica: allò que John Comings anomena la praxis.

D'aquí la importància de donar oportunitats per al diàleg en temes importants, fomentant, al mateix temps, el pas del diàleg a l'acció. L'escola només per ella mateixa podria fer-ho, però és molt important la contribució de la comunitat d'aprenentatge en aquest procés.

Desenvolupament cognitiu

Es va plantejar el desenvolupament cognitiu entès com el nivell de complexitat amb què les persones entenen el món. John Comings va presentar tres maneres d'entendre el món:

- Instrumental
- Socialitzant
- Autocreatiu

El món actual se'ns presenta molt més complex, per això, va dir, només treballant junts i entenen la manera d'entendre els món dels altres, podrem ser capaços d'enfrontar-nos a aquesta complexitat. Per això és necessari dissenyar les

activitats d'aprenentatge perquè els estudiants treballin junts per aprendre. Per tal de treballar en aquesta línia educativa, John Comings, va remarcar la importància de fer explícita la manera d'entendre de cada estudiant. Es referia a la importància de comprendre el desenvolupament cognitiu de cada estudiant, entès com un procés complex i integrat com un tot en la personalitat.

Conclusions

Construir les tres habilitats hauria de ser l'objectiu de qualsevol educador i educadora. Formar els estudiants perquè arribin a complir una tasca específica és útil fins que aquella tasca comença a canviar. En el nou ambient global, les tasques estan canviant i fins i tot desapareixen constantment. L'educació que prepara als estudiants per fer front als reptes de la societat actual ha de poder comptar també amb les famílies i els membres de la comunitat.

John Comings parlà de la recerca feta als Estats Units per tal de poder involucrar les famílies i a les comunitats en el treball educatiu. Va explicar que les escoles que aconsegueixen engrescar les famílies i les comunitats comparteixen tres pràctiques clau:

- Basar-se en la creació de relacions de confiança i de col·laboració entre els mestres, les famílies i els membres de la comunitat.
- Reconeixer, respectar i adreçar-se a les necessitats de les famílies així com a les diferències culturals i de classe social.
- Fer ús d'una filosofia de relacions on el poder i la responsabilitat siguin compartits.

Aquest enfocament de l'educació, quan utilitza les TICs, l'autoformació, l'educació a distància, el que està fent és donar les respostes adequades a les noves necessitats de la societat global que John Comings va descriure en la seves conferències. Això demana una redefinició del paper de tots els agents de la comunitat i defineix el paper central de diàleg en l'educació a la nostra societat.

És necessari dissenyar les activitats d'aprenentatge perquè els estudiants treballin junts per aprendre

PAPERS
d'Educació de
Persones Adultes

Número 53
A B R I L
2 0 0 7

21

Pàgines web d'interès per a l'educació amb les TIC

<http://dewey.uab.es/pmarques/pizarra.htm>

Aquesta web està dedicada a les experiències sobre l'ús de la pissarra digital interactiva.

http://ec.europa.eu/education/programmes/elearning/index_es.html

<http://elearningeuropa.info>

Aquests dos llocs web ens aporten informació sobre l'educació a distància a la Unió Europea.

<http://www.uoc.edu>

El portal de la UOC ens permet contactar amb la Universitat Oberta de Catalunya: des d'ella podem linkar materials interessants.

www.edu365.com

En aquest portal hi podem trobar recursos i activitats de totes les àrees i de tots els cursos. Hi ha inclús un laboratori virtual.

<http://recursos.cnice.mec.es/biosfera>

És una pàgina de ciències de la naturalesa (biologia i geologia) del ministeri d'educació i ciència. Conté les unitats didàctiques d'aquesta àrea d'ESO i primer de batxillerat amb activitats i recursos interessants.

http://descartes.cnice.mecd.es/indice_ud.php

Aquesta pàgina de matemàtiques del Ministeri d'Educació i Ciència conté les unitats didàctiques d'aquesta àrea d'ESO i primer de batxillerat amb activitats i recursos interessants.

<http://www.ambientech.org>

Portal de referència d'educació de Ciències, Tecnologia i Medi Ambient (conté: àrea d'energia, aigua, aire, societat i explorant: casos pràctics que milloren l'impacte ambiental).

<http://www.xtec.es/aulanet/seglexx/navegador/index.htm>

Dintre d'aquesta web trobem diferents temes d'actualitat relacionats amb les ciències i la tecnologia. Tots els temes consten de varies pàgines on es va desgranant la informació, de manera força entenedora i amb activitats intercalades.

http://www.basicampus.net/web/documentos/manual/abecampus_handbook.pdf

En aquest lloc hi trobarem el Campus Virtual de l'escola de persones Adultes La Verneda-Sant Martí.

www.novaciencia.com

Blog sobre notícies de ciència.

Bibliografia

Burgos, D.; Berbegal, N.; Griffiths, D.; Tattersall, C.; Koper, R. (2005a): "IMS Learning Design desde dentro. Una especificación para crear escenarios de aprendizaje online (I Entrega)". *Learning review*.

AAVV. 1998. "Comunidades de Aprendizaje: propuesta educativa igualitaria en la sociedad de la información" a *Aula de Innovación Educativa*, núm.72. Barcelona: Graó.

AAVV. 2002. *Comunidades de Aprendizaje en Euskadi/ Euskadiko Ikaskuntza Komunitatea k*. Vitoria-Gasteiz. Servicio central de publicaciones del Gobierno Vasco.

Castells, M. 1998. *La Era de la Información*. (Vol. I: *La Sociedad Red*, 1997; Vol. II: *El poder de la identidad*, 1998a; Vol. III: *Fin de Milenio*, 1998b). Madrid: Alianza editorial (Treball original publicat el 1996-1997).

CREA 2000. *La Educación Multimedia a Distancia de Personas Adultas. Guía Europea de Buenas Prácticas*. Socrates Programme European projects in Open Distance Learning. Barcelona: Crea.

FACEPA 2006. *De receptors/es a gestors/es de la informació: Orientacions didàctiques per crear grups d'alfabetització mediàtica*. Amb el suport de la Generalitat de Catalunya. Secretaria de Telecomunicacions i Societat de la Informació.

Els fòrums de les assignatures. Una innovació amb poca participació

Mònica de Ayguavives

L'article que està a punt de llegir analitza, estudia o intenta esbrinar, des de la pròpia experiència de l'autora, per què els fòrums de les assignatures no acaben de funcionar. L'objectiu amb el que em plantejava l'article era el d'explicar una realitat com és la poca fortuna dels fòrums però el tema m'ha portat més lluny i m'ha fet reflexionar sobre l'ús que donem als fòrums i l'ús que en podríem fer. D'aquesta manera i si tots reflexionem potser podem canviar-los a millor entre tots.

La paraula "fòrum" és definida com una reunió pública per a un debat, un col·loqui... en aquest article el significat funcional és el mateix però canvia l'espai físic pel virtual, així els fòrums als que faig referència són els que trobem a través dels dossiers electrònics de cada assignatura. La meua carrera és presencial però apart de les classes disposem d'un dossier electrònic per a cada assignatura i professor/a, a través de la web de la UB. En els dossiers electrònics hi ha informació sobre l'assignatura, tant matèria tractada a classe com per treballar a casa o material de possible interès per als estudiants. Una altra de les funcions dels dossiers és avisar sobre la presentació de treballs, exàmens,... la suspensió d'una classe o un canvi d'aula. Els dossiers electrònics són visitats freqüentment pels estudiants però no passa el mateix amb els fòrums, encara que aquests es troben dins dels dossiers.

Els fòrums es poden utilitzar com a mitjà per intercanviar opinions, dubtes i informació entre estudiants, també com a espai obert per realitzar preguntes al professor/a que siguin d'interès dels estudiants/es, per comentar notícies o esdeveniments recents,... Una altra utilitat és realitzar debats paral·lels a l'assignatura i que aquests es combinin amb les classes presencials, introduint-los dins del programa de l'assignatura. Però la realitat és que poques vegades els fòrums tenen algun d'aquests usos, i això per què succeeix?

Com a resposta a la pregunta he realitzat una petita recerca sobre els fòrums que hi ha en els dossiers electrònics de la Llicenciatura de Sociologia, ja que he considerat que, apart d'interessants, les dades estadístiques augmentaven el rigor de l'escrit. Hi ha un total de 94 professors/es que imparteixen una assignatura a la carrera i tenen un dossier electrònic. Dels 94, 45 disposen de fòrum en el dossier i més de la meitat, 49 no en tenen. De les 45 assignatures amb fòrum, 11 no tenen cap missatge, 18 no estan contestades ni actualitzades pels respectius professors/es amb el que hi ha aportacions des de l'any 2001, i els 16 que falten per als 45 són els fòrums exitosos que estan actualitzats on els

alumnes participen sovint i també hi ha la col·laboració del professor/a. D'aquesta manera, del total de 94 assignatures les que podrien i no tenen fòrum, més les que en tenen però estan en desús, hi ha 78 fòrums sense utilitzar, i només 16 dels 94 funcionen amb èxit. Les dades mostren la poca importància donada al fòrum on en 49 de 94 dossiers no ens donen ni la possibilitat de poder realitzar una aportació al fòrum ja que aquest no existeix.

Si el fòrum és un recurs tan útil, per què no el fem servir? Per una banda tenim el poc valor que es dona als fòrums des de l'inici de la carrera, aquests acostumen a ser poc promoguts pel professorat, com s'observa en les dades, i arriben a considerar-me en una mena d'entreteniment més que una inversió de temps per el desenvolupament de la assignatura. Per l'altra banda, existeixen fòrums que tot i ser promoguts per professors/es i/o alumnes tenen una baixa participació a causa de múltiples factors com la interiorització del poc valor d'aquest, la poca confiança en rebre una resposta, la 'timidesa' d'alguns en mostrar la seva aportació amb el seu nom, la poca actualització d'alguns fòrums, la falta de temps per poder-lo consultar i escriure-hi...

Els factors que creen la baixa participació són importants per poder elaborar possibles solucions però també és important el tipus de públic a qui van destinats. Els estudiants/es i professors/es d'estudis presencials tenen unes demandes i expectatives diferents als de les universitats no presencials. Considero que seria important preguntar a estudiants/es i professors/es que els sembla, com creuen que es poden millorar, quin paper haurien de tenir dins el marc del programa de l'assignatura... on s'ha de tenir en compte si tothom pot accedir d'una manera igual perquè s'utilitzi com a mitjà d'avaluació.

Els fòrums són una innovació i també la integració de les TIC en l'educació, però s'han de treballar més si volem que siguin un recurs eficaç. En la meua llicenciatura alumnes de tercer van tenir la idea de crear un compte de correu electrònic Hotmail per als estudiants de 3r any. Els creadors van penjar les contrasenyes a classe, amb el que permetia l'accés de tots i van crear diferents carpetes per a cada assignatura dins del correu. Actualment existeixen dos correus electrònics més: el 2n i 4rt curs. Aquests correus electrònics serveixen per comunicar-nos entre els estudiants, informar sobre events que poden interessar, penjar PowerPoint que es presenten a classe, per organitzar un sopar o difondre una acció que es vol portar a terme... La creació d'aquests correus, des de la meua opinió, és fruit de fracàs de tants

fòrums que estan en desús i no aporten res i la manca d'altres. Crec que els estudiants que van realitzar els mails van tenir molt bona idea i alhora penso que si no es poden tenir tants fòrums en ús potser caldria ampliar-los una mica més, agrupar assignatures, i que fossin potenciats pels diversos professors i utilitzats per tots els estudiants.

Després d'aquesta anàlisi, la solució perquè els fòrums augmentin en aportacions ha de ser presa i acceptada per

tots, perquè els fòrums apart de dependre del professorat, que és qui decideix o no incloure'l en el dossier electrònic i que el necessita per poder ser promogut, també requereix la col·laboració dels estudiants perquè es puguin crear debats i el professor/a actuï de moderador.

Mònica de Ayguavives
Estudianta de la Llicenciatura de Sociologia

eTwinning un programa europeu d'eLearning que ofereix la possibilitat del treball col·laboratiu entre centres

Cristina Pulido

eTwinning es presenta com una part fonamental d'un programa d'eLearning, iniciat per la Comissió Europea durant l'any 2005. El programa pretén que centres de països europeus diferents aprofitin les possibilitats que ofereixen les Tecnologies de la Informació i la Comunicació (TIC) per a col·laborar, obtenir beneficis pedagògics, culturals i socials.

El programa eTwinning depèn del programa eLearning de la Direcció General d'Educació, Cultura i Multilingüisme de la Comissió Europea. A nivell de l'Estat espanyol depèn del Ministeri d'Educació i Ciència que el posa a disposició dels departaments d'educació de les diferents comunitats autònomes també com un programa de formació del professorat en TIC.

L'acció d'eTwinning tracta de un 'agermanament escolar electrònic' per tal de donar als centres l'oportunitat d'aprendre els uns dels altres, compartir punts de vista i fer amics i amigues. Hi poden participar tots els països de la UE en els que es parlen les 20 llengües oficials.

L'agermanament dona l'oportunitat de motivar i fer participants als i les aprenents per tal que, mitjançant un aprenentatge col·laboratiu, aprenguin d'altres aprenents i de la seva cultura mentre practiquen les habilitats relacionades amb les TIC.

El programa dona moltes possibilitats per afavorir l'intercanvi cultural i pedagògic dins d'Europa i integrar l'ús de les TIC en la formació de les persones adultes malgrat estar adreçat majoritàriament a joves.

Els serveis de la plataforma virtual d'eTwinning són els de posar en contacte centres europeus, assessorar en projectes de treball col·lectius i crear un espai virtual de treball mitjançant l'agermanament dels centres europeus.

Hi ha una estructura tant a nivell de cada país (local) com europeu que dona suport i ajuda a tot el desenvolupament d'una acció eTwinning: El Servei Central de Suport (SCA)¹

i el Servei Nacional de Suport (a Espanya: SNA Servicio Nacional de Apoyo). Segons dades del SNA actualment a Europa hi ha 25.496 centres registrats i uns 2.354 a l'Estat espanyol, pocs d'ells són d'educació de persones adultes. L'SCA a Brussel·les està format per personal de l'EUN (European Schoolnet) i la seva funció és la de coordinar l'acció de l'eTwinning conjuntament amb la Comissió Europea i la de proporcionar un equip multilingüe d'assessors i serveis en línia que complementen els que ofereixen els serveis de cada país. Per la seva banda l'SNA és el primer contacte d'una educadora o educador per l'acció eTwinning proporcionant informació, ajuda en les seves necessitats i dubtes. D'acord amb l'SCA, l'SNA tria exemples de bones pràctiques (que es penjen al portal de l'eTwinning) i estableix els criteris per a la concessió de "segell de qualitat" i dels "premis eTwinning". A l'Estat espanyol se'n cuida el CNICE (Centro Nacional de Información y Comunicación Educativa) del Ministeri d'Educació i Ciència.

Agermanaments electrònics

De la posada en marxa i generalització dels agermanaments entre centres es pretén que els centres assoleixin una major integració de les TIC i d'Europa en l'educació, innovació, una xarxa europea fiable i beneficis interculturals.

L'inici d'un projecte eTwinning posa en joc dos elements que normalment estan absents en la formació tradicional: d'una banda l'ús de les TIC i de l'altra, una dimensió europea a l'aula.

La realització d'un agermanament entre dos o més centres de diferents països en base a un projecte de treball comú, amb un resultat útil i profitós per a tothom és l'objectiu principal de l'eTwinning.

L'agermanament és per definició electrònic i esdevé una associació amb objectius educatius comuns entre els diferents països a diferents nivells: educadors/es, equips do-

cents, bibliotecaris i directores entre altres. Les condicions per a l'agermanament, d'un o altre tipus, són dues: adaptar-se als currículums nacionals dels dos països i presentar un bon equilibri entre les TIC i les activitats a l'aula.

La creació d'associacions pedagògiques implica, al temps, un canvi pedagògic en el que es promou una comunicació de manera real permetent que els i les persones participants interactuïn entre si, compartint, manipulant dades, produint materials fen-los protagonistes i responsables del seu propi aprenentatge. Això implica un canvi metodològic important respecte la relació docent-discent de la formació tradicional escolar però que forma part de les bases de la formació d'adults més progressista dels darrers anys; es tracta de la funció d'acompanyament de l'educador/a o professor/a. La funció docent passa de ser merament instructiva a una basada en la relació interpersonal on cobren protagonisme, el seguiment, la capacitat de motivació, d'orientació i de relació socio-afectiva.

Aprenentatge en col·laboració amb el suport de l'ordinador i a distància

Una de les estratègies de l'eTwinning és l'aprenentatge en col·laboració que és molt adequat quan un grup d'aprenents treballa en torn a un projecte, en el que la col·laboració de totes les persones integrants resulta necessària per a la

consecució de l'objectiu proposat. Aquesta pot ser la situació de partida de molts projectes que es desenvolupen en el marc de l'acció eTwinning. En l'aprenentatge en col·laboració l'activitat s'estructura de forma que les persones treballin juntes, aprenent les unes de les altres. Aquí la interacció i participació de totes les persones esdevé la base del treball de grup i del projecte comú dels dos centres agermanats.

L'aprenentatge en col·laboració amb el suport de l'ordinador permet que les persones participants de dos centres de diferent país treballin col·laborativament a través de les TIC. Amb les TIC treballar plegats cobra un nou significat perquè pot fer-se entre centres que estan molt distants a través del correu electrònic, els xats o els forums entre d'altres. Un altre aspecte destacable són les plataformes de treball col·laboratiu com la que ofereix el portal eTwinning a cada dos centres agermanats –anomenat Twin Space– que permeten crear un espai virtual comú a internet per als membres del projecte. Allà s'hi pot deixar, organitzar, corregir i compartir documentació i informació en forma de documents, imatges, avisos o altres.

NOTA

1. <http://www.etwinning.net> (Servei Central de Suport)
- <http://etwinning.cnice.mec.es/index.php> (Servei Nacional de Suport)

Experiència d'un curs a distància de capacitació professional

Lluís Fisas Ollé

Sóc un jove de 28 anys, pagès emprenedor que estic fent la reconversió cap a l'agricultura ecològica. Vaig estudiar fins a 3r. de BUP, quan anava a l'Institut del meu poble, i després vaig deixar els estudis per dedicar-me a ajudar a la feina del camp de la família. Avui sóc un treballador autònom, treballo sol i no tinc cap treballador assalariat. Bàsicament em dedico al conreu de verdures i hortalisses i a l'olivera per extreure'n oli d'arboquina. La verdura la porto directament a vendre a un dels mercats municipals de Barcelona ciutat.

Combino la feina amb el poc temps d'oci que aquesta amb permet per estar amb els amics. La meva jornada laboral depèn de l'estació de l'any però més o menys treballo en jornada partida tots els dies de l'any, excepte diumenges i alguns que em guardo per escapar-me de vacances, des de les 8 fins a la 1 i des de les 3 fins a les 8. A l'estiu plego més tard.

Per poder accedir a una de les ajudes de la Generalitat de Catalunya (Departament d'Agricultura Ramaderia i Pesca d'abans ara Departament d'Agricultura, Alimentació i Acció Rural DAAAR) per a una part del cost de la renovació

de la maquinària agrària (un tractor, una fresa i una atomitzadora) vaig haver de fer un curs organitzat pel Servei de Formació Agrària: *Curs d'incorporació a l'empresa agrària*. Com que treballo, el curs va haver de ser a distància, a més d'un compromís signat de mantenir el treball del camp com la meva activitat laboral principal fins al menys 5 anys. Encara em queden uns anys per acabar aquest compromís i compto que seguiré endavant amb aquesta feina ja que això m'ha portat a fer un canvi important en el tipus de plantejament agrícola. Ara estic fent la reconversió cap a una agricultura sostenible d'acord i amb el suport tècnic d'ADV (Agrupació de Defensa Vegetal) de Fruïters del Baix Llobregat.

El curs que vaig haver de fer a distància "*Curs d'incorporació a l'empresa agrària*" comptava amb dos mòduls, el primer sobre Gestió i Comptabilitat i el segon sobre Complementos de l'Empresa Agrària. Estava configurat com un curs de 150 hores. Els materials del curs estan dividits en

temes on hi ha primer una explicació i després uns exercicis a realitzar. Bàsicament eren molt senzills i constaven de preguntes de Verdader o Fals, preguntes obertes que es contestaven mirant l'explicació o l'exercici que havia realitzat, càlculs matemàtics, exercicis i exemples pràctics de com facturar i dur la comptabilitat de les despeses i ingressos d'una activitat agrària.

Al finalitzar cada tema havia d'enviar per correu electrònic o normal els exercicis a un tutor que m'havien assignat des del Departament d'Agricultura (a mi em va tocar a l'Escola de Capacitació Agrària d'Alfarràs -Lleida- tot i que jo visc al Baix Llobregat prop de Barcelona). Hi havia un telèfon de contacte que et permetia trucar el tutor, si tenies algun dubte. Jo el vaig trucar algun cop per aclarir dubtes sobre com enviar els exercicis. L'atenció va ser correcta però només podia trucar a uns horaris de matí cosa que no m'anava gaire bé perquè jo feia el curs al vespre, ja que al matí treballa.

El resultat d'aquest curs va ser un Certificat d'aprofitament del curs de Reciclatge en el Sector Agropecuari expedit per la Direcció General d'Ocupació del Departament de Treball, Indústria, Comerç i Turisme en col·laboració amb el

Fons Social Europeu. Aquest Certificat em permet acreditar la meua aptitud en la gestió del treball agrari.

És un curs que m'ha costat de fer perquè l'havia de realitzar al vespre quan arribava cansat de la feina i no em motivava gaire donat que era sempre fer el mateix: llegir els apunts i després fer els exercicis per, en acabat, enviar-los dins els terminis prèviament fixats. Algun cop s'acumulaven els exercicis però en general es podia seguir. La forma del treball i els apunts eren sempre iguals, una mica avorrits i poc variats. Com que m'agrada força la tecnologia d'usuari (la música i l'mp3, possibilitats del mòbils, fotografia digital, internet, que he anat aprenent de manera autodidacta: provant, assajant, preguntant a amics, etc.) m'hauria agradat més un curs que hagués pogut fer via internet, més pràctic i divertit o animat en una web ben dinàmica, com per exemple les de compres o de música.

D'altra banda valoro positivament haver pogut fer aquest curs des de casa perquè d'altra manera no l'hauria pogut fer, ja que no tinc ni temps per anar a un centre de formació, ni els horaris que fan permeten combinar treballar i estudiar alhora.

Vint dones gitanes obtenen el títol oficial de monitora de lleure amb especialitat en menjadors

???

L'associació gitana de dones Drom Kotar Mestipen, ha organitzat la segona edició del curs de formació, continuant amb la línia de formació iniciada l'any 2004 per obtenir la titulació de Monitora de lleure amb especialitat en menjadors escolars per a dones gitanes. La titulació és homologada i reconeguda per la Generalitat de Catalunya i el curs ha estat recolzat pel departament d'educació i l'Obra Social de la Caixa Terrassa.

El curs es va iniciar el setembre 2006 i va finalitzar el passat 28 de febrer de 2007. La realització del curs es va dur a terme en el Ceip Mediterrània a Sant Adrià del Besòs.

El curs compta d'una durada de 305 hores de treball: 130 hores lectives i de 150 de pràctiques en menjadors escolars o en centres de lleure com ara ludoteques o esplais. Les beneficiàries han estat vint dones gitanes majoritàriament del barri de La Mina, que han finalitzat amb èxit la formació.

Part de les dones ja estan contractades per les empreses de gestió de lleure en les escoles on han realitzat les pràctiques i la resta es troben en procés d'inserció laboral.

Cal destacar que la participació ha estat exitosa. D'una banda la nostra entitat pretén millorar l'ocupació i potenciar la inserció laboral de les dones gitanes. Per altra banda, existeix una gran demanda en les escoles amb gran percentatge d'alumnat gitano. La formació de monitora de lleure permet a les dones gitanes incloure-les i així poder participar a la vida del centre escolar.

La presència de la dona gitana al centre educatiu es converteix en un referent per als nens i nenes gitanes. A més a més, ajuda en la millora de la convivència diària i en la motivació de l'alumnat gitano de cara a superar l'absentisme escolar, convertint-se aquestes dones en referents femenins adults positius per als infants i joves.

Escola d'Estiu de l'Educació de Persones Adultes de Catalunya

Sota el títol: "Educació de Persones Adultes: veus diferents, projectes compartits", del 2 al 6 de juliol es realitza l'Escola d'Estiu de l'Educació de Persones Adultes 2007, a l'Escola de la Dona de Barcelona - Espai Francesca Bonnemaison.

En el marc d'aquesta Escola d'Estiu, l'AEPA realitzarà dos cursos:

- Dinamització de grups de formació en TIC.
- Grups heterogenis com a mètode d'èxit en l'aprenentatge.

Per la seva part FACEPA, exposarà dues experiències: d'una banda les conclusions del VIII Congrés de Persones Participants en Alfabetització, i per l'altra les Tertúlies Literàries i Musicals Dialògiques. A més de les experiències, també organitza el taller: Acreditació de l'experiència prèvia.

Per matricular-se als cursos de l'Escola d'Estiu, es pot fer a través de la següent pàgina web:

<http://adults.pangea.org/Programa07.htm>, des del divendres 18 de maig i fins al divendres 8 de juny.

L'Escola d'Estiu és oberta tant a professionals de l'educació de persones adultes com a persones participants, voluntaris o col·laboradors.

Escuela de Verano

La 5a edició de la Escuela de verano de Educación Democrática de Personas Adultes, organitzada per la REDA (Red de Educación Democrática de Personas Adultas), es realitzarà els dies 9 i 10 de juliol a la Universitat de Valladolid (Facultat d'Educació i Treball Social). Durant aquests dos dies es realitzaran intercanvis d'experiències, conferències i taules rodones en relació a l'eix central d'aquesta edició: El paper de l'educació de persones adultes en la renovació pedagògica del sistema educatiu.

Podeu descarregar-vos la fitxa d'inscripció a la pàgina web de la REDA, a més de la informació ampliada i actualitzada d'aquesta Escola d'Estiu (programa, cartell, com arribar, etc.): <http://www.neskes.net/rede>.

Poden participar a la V Escola d'Estiu, educadors i educadores, mestres, participants en educació de persones adultes, participants en associacions i entitats diverses, estudiants, professorat universitari, voluntariat, treballadors socials i altres professionals.

XXII FESTA DE PRIMAVERA
de l'educació democràtica de persones adultes

organitza:

FACEPA AEPA

10 de juny
Rambla Carmen Amaya
GORNAL - HOSPITALET

La influència positiva de treure's el Graduat en la vida personal i social

Alfons Formariz

Marc Genestar. *Escoles de persones adultes, una bona inversió?* Consell Escolar de Menorca/Consell Insular de Menorca, 2005.

Marc Genestar. *¿Por qué las mujeres estudian más que los hombres?* Madrid: Editores Asociados, 2006.

Aquests dos llibres, un en català/menorquí i l'altre en castellà responen a un mateix estudi. El català és més extens i recull tots els elements de la investigació. El castellà se centra més en un dels aspectes de l'estudi: el benefici que obtenen les dones d'anar a una escola de persones adultes i treure's el Graduat Escolar.

Tots i totes les que estem en el món de l'educació de persones adultes ens hem preguntat més d'una vegada pels efectes positius que té l'assistència a una escola d'adults per a les persones que hi participen i, de retop, per a la societat. Fins a quin punt val la pena l'esforç que suposen les hores de dedicació personal. Fins a quin punt la inversió econòmica que fa la societat a través de les administracions públiques ha estat socialment rendible.

A través de les històries personals que coneixem, a partir del que ens expliquen els antics participants quan ens troben pel carrer, per la pròpia experiència, sabem que l'esforç per part de tothom a les escoles d'adults sovint ha estat o se sent com a molt positiu. Però, fins a quin punt? Marc Genestar estudia el fet de les repercussions dels aprenentatges, amb el risc que les seves conclusions sonin a "ja ho sabia" un cop acabada la lectura o, pel contrari, que els experts de les metodologies de la investigació sociològica trobin o sospitin que alguna o algunes variables no s'han tingut prou en consideració i prenguin les conclusions amb escepticisme.

Concreta el seu estudi en els beneficis personals i socials de les 167 persones que van assistir a l'Escola d'Adults de Maó entre els anys 92 i 96 i van obtenir el Graduat Escolar. La meitat aproximadament eren joves entre 16 i 25 anys i la resta majors de 25 anys. Les dones s'aproximaven al 60% del conjunt estudiat.

A través d'entrevistes realitzades a una mostra representativa d'aquest col·lectiu, entre cinc i vuit anys després d'haver obtingut el títol de Graduat, se'ls pregunta les repercussions personals en tres grans àmbits: qualitat de vida individual i social, increments econòmics i rendibilitat social, i altres influències positives en la vida professional i en la capacitat de consum.

Influències positives en la qualitat de vida

Els indicadors sobre la influència dels estudis en la qualitat de vida abasten l'autonomia personal, la salut, el consumisme, l'educació dels fills, la comprensió de les situacions conflictives a la vida quotidiana, la comprensió de la informació audiovisual i de la informació escrita, l'increment de qualitat de la pròpia expressió escrita, les matemàtiques quotidianes, el medi ambient, entendre millor el funcionament de les empreses, el treball en equip i el món associatiu. Finalment, hi ha també una pregunta sobre la millor comprensió de la Constitució després dels estudis de Graduat Escolar.

Com era d'esperar els resultats no són uniformes, varien en funció de l'indicador, de l'edat, de les obligacions familiars o del sexe, però la influència positiva de l'educació ha estat àmpliament validada en la major part dels ítems investigats. Les influències menys reconegudes es relacionen amb la salut, la formació com a consumidors i la comprensió de la Constitució. Tenint en compte, a més, les influències indirectes que proporciona a la societat una formació més gran i una major qualitat de vida personal, l'autor conclou a l'edició catalana que "l'educació de persones adultes, a més de donar importants beneficis socials, ajuda a optimitzar els recursos econòmics privats i públics invertits en seguretat, família, treball, educació, patrimoni històric i benestar social. Queden encara dubtes que l'educació ajuda a optimitzar els recursos de l'estat de benestar?" (p. 60)

Rendibilitat econòmica personal i social

Un segon aspecte del treball ha estat investigar la rendibilitat econòmica dels estudis de Graduat Escolar a dos nivells, rendibilitat econòmica personal i rendibilitat econòmica social. És l'aspecte més novador, al meu entendre. La qüestió que s'investiga és si hi ha hagut increment de salari que pot atribuir-se al fet d'haver obtingut el Graduat Escolar. Es demanen els ingressos econòmics oficials i soterrats de les 118 persones de la mostra, abans de començar els estudis de Graduat Escolar, l'any després d'acabar-los i cinc anys més tard. La hipòtesi és que si hi ha diferència positiva entre els ingressos econòmics abans de començar el Graduat i cinc anys després, aquesta diferència representarà la rendibilitat econòmica que la persona ha tret dels estudis de Graduat.

L'autor és conscient que en cinc anys l'increment dels guanys econòmics pot estar causada no solament per la influència de l'obtenció del Graduat, sinó també per l'experiència acumulada i per altres estudis realitzats en aquest període (formació ocupacional, formació a l'empresa, etc.). Per això estudia també l'evolució salarial d'un primer grup de control que matriculat també a l'escola de persones adul-

tes va abandonar sense aprovar cap mòdul i no va fer cap estudi posterior. Un segon grup de control són persones que van abandonar, però van fer algun estudi posterior, normalment de tipus ocupacional. Per tant, la comparació entre l'increment econòmic del grup estudiat, que al Graduat Escolar afegeix l'experiència dels cinc anys posteriors i alguns altres estudis, amb els grups de control que no tenen el Graduat Escolar, però també han acumulat una experiència semblant, i un dels grups de control que sense el graduat ha realitzat altres estudis, ens donaria com a resultat l'increment salarial que pot atribuir-se a l'obtenció del Graduat Escolar. Al qual caldrà restar l'IPC acumulat durant els cinc anys per obtenir l'increment real o increment econòmic de la capacitat de consum.

Un altre aspecte interessant i novedós que es planteja a les obres comentades és el càlcul de la rendibilitat econòmica que ha pogut significar per a la societat l'obtenció del títol de Graduat per part d'unes persones. A més ingressos, més IRPF, més cotitzacions a la Seguretat Social. Això serien el guanys econòmics de la societat en el seu conjunt derivats de l'obtenció del Graduat, que gestionen les administracions públiques. Les despeses serien les corresponents al professorat, part proporcional del funcionament de l'Administració educativa i despeses d'infraestructura. L'autor arriba a la conclusió que en 5,6 anys les administracions han recuperat les despeses generades per l'educació. I fins i tot en 3,6 anys, si es té en compte que més salari significa més consum i més impostos indirectes. A partir d'aquests anys el capital invertit per la societat, li dona beneficis. És a dir, la despesa pública ha esdevingut inversió.

Influència en la carrera professional i en la rendibilitat empresarial

Per anar acabant, cal subratllar una altra dada. Seguint el conegut efecte Mateu, aquí també reflectit i quantificat, les persones que van obtenir el Graduat Escolar van continuar formant-se amb més intensitat. La mitjana d'hores de formació d'aquest col·lectiu va doblar les hores de formació del grup de control que sense el Graduat també havia continuat formant-se fonamentalment amb estudis de caire laboral. Tot això va tenir efectes positius en les respectives carreres professionals.

A l'edició catalana l'autor adverteix que "no és objecte d'aquesta investigació analitzar la rendibilitat que ha representat per a les empreses que alguns dels seus treballadors o treballadores hagin anat a classes de graduat i hagin obtingut el corresponent títol. Però no puc deixar d'anotar que aquestes empreses han tingut un personal que ha assistit a

classes pagades per l'Administració i que s'han impartit en el temps lliure d'aquests treballadors. O sigui, que una part del seu personal ha vist millorada la seva formació bàsica, que està considerada com el primer nivell de la formació professional a la Unió Europea i a un cost zero" (88).

L'abandonament dels estudis

"Quan vaig començar aquesta investigació—diu l'autor a l'edició catalana— no tenia gaire dubtes que per a les persones que van obtenir el títol de graduat escolar l'experiència devia haver estat positiva. Però una de les coses que em generava més preocupació era que un 60% de les persones que es matriculaven abandonaven els estudis sense obtenir el títol" (108). A les persones que van obtenir el títol se'ls pregunta a les entrevistes per les causes que els van fer pensar en algun moment que no podrien o no els motivava continuar els estudis i a les que van abandonar els seus motius reals. Aquesta és la bateria d'ítems: les classes nombroses, la deficient formació dels mestres i professors, el tracte dins i fora de l'aula, els continguts, els horaris, excessiva durada dels mòduls i del programa de graduat. Segons els resultats, el grau de satisfacció és alt, com podia esperar-se.

També es demanen les causes d'abandonament. La majoria de persones que van abandonar "ho atribueixen a causes laborals i personals", tret del més joves. Sobre l'organització del programa de graduat escolar només "no tenir un

ventall d'horaris que cobrés més torns dels que s'oferien" (123) era vist com una causa d'abandonament.

Tot aquest ingent treball i especialment l'aspecte preocupant d'aquest alt índex d'abandonaments demanarien altres estudis semblants en entorns diferents i amb organitzacions diferents dels centres de persones adultes. Perquè en llegir aquest estudi hom sempre pensa el tant per cent dels resultats que es deuen a les característiques específiques de Menorca i de Maó, i a les característiques concretes d'aquesta escola de persones adultes. Hi ha els mateixos abandonaments en

un centre adaptat a les necessitats de les persones adultes que en un centre amb organització escolar? Fins a quin punt les causes de l'abandonament són les dificultats laborals, familiars o de salut en què es troben les persones adultes o el resultat d'uns ensenyaments i d'una organització dels ensenyaments no adequats als seus rols socials? Ja hem vist que a Maó només sortia com a causa dels abandonaments atribuïbles a l'organització la insuficiència del "ventall d'horaris". Seria l'única causa en altres centres d'arreu? Els diferencials positius obtinguts són iguals en una gran

L'educació de persones adultes, a més de donar importants beneficis socials, ajuda a optimitzar els recursos econòmics privats i públics invertits en seguretat, família, treball, educació, patrimoni històric i benestar social

PAPERS
d'Educació de
Persones Adultes

Número 53
A B R I L
2 0 0 7

29

RECENSIO

ciutat, en un suburbi o en una ciutat mitjana? L'autor afirma que desitjaria que altres treballs semblant fossin possibles i que el seu estudi tingués continuació i contrast en altres circumstàncies.

Però no estic gaire segur que les administracions actuals responsables de la formació de persones adultes estiguin per la labor. A Catalunya es va oferir que l'estudi en català pogués arribar gratuïtament als centres de formació de persones adultes i la desídia i la indiferència ha estat la resposta dels seus responsables.

Influència del Graduat en les dones

“Un fet em va fer reflexionar i em va inspirar la investigació. Moltes de les dones sense feina remunerada arribaven a l'escola de persones adultes amb l'autoestima per terra. Moltes d'elles estaven a l'atur, desanimades, no s'havien enregistat a l'INEM. Amb el procés d'assistència a les classes veia que, a poc a poc, s'animaven i quan aconseguien el títol i deixaven de venir a les classes, les tornava a trobar anys després a moltes d'elles treballant en empreses privades i centres públics” (17).

Acabaré amb unes cites de l'obra en castellà que resumeixen la influència especial que el Graduat ha tingut per a les dones i el diferencial amb la influència que ha tingut per als homes.

“Del desglose de los ingresos por sexos se desprende que los hombres y las mujeres consiguieron incrementos

económicos similares, pero cuando se ha aislado el valor de la experiencia para averiguar la influencia de la educación ha resultado que sólo el 5,9% de los incrementos económicos de los varones pueden atribuirse a las clases de graduado, cuando en el caso de las mujeres representa el 84,5%”.

“En esta investigación se ha detectado que las mujeres se matriculaban más que los hombres, que fueron a más horas de clase, que había más madres que padres, que ellas abandonaron menos y que consiguieron más títulos” (61).

“No cabe duda que, a partir de los datos de este estudio, la mayor parte de la rentabilidad de las clases de graduado escolar la han logrado las mujeres que, partiendo de un nivel de integración laboral muy inferior al de los hombres,

lograron importantes avances en su economía: incrementaron los ingresos por economía oficial en casi todas las edades y aumentaron sus cotizaciones a la Seguridad Social, mejorando las perspectivas para su jubilación y logrando gran parte de la rentabilidad de la educación registrada en esta investigación” (122).

“En resumen, la mayor cantidad e intensidad de estudios por parte de las mujeres es el reflejo de su

respuesta social al problema de la desigualdad de los sexos en la sociedad del conocimiento” (123).

Les dues obres són altament recomanables per a aquelles persones interessades en les repercussions personals i socials de la formació de persones adultes. S'adjunta als llibre uns CD on pot trobar-se tota la informació complementària sobre la metodologia i resultats detallats.

L'autor arriba a la conclusió que en 5,6 anys les administracions han recuperat les despeses generades per l'educació

Metodología comunicativa crítica.

Autors: Jesús Gómez, Antonio Latorre, Montse Sánchez, Ramón Flecha.
Editorial El Roure. Barcelona 2006.

La dialèctica ha recorregut la història del pensament occidental pràcticament des dels seus orígens, quan Heràclit va plantejar que les coses sorgien de la discòrdia i la guerra era un principi creador. Plató la va introduir en els seus diàlegs per a anestesiar-la, pels segles dels segles, en el món de les idees immutables i repúbliques utòpiques governades per savis. Hegel la va despertar de nou, a la primera meitat del XIX, dient que de les contradiccions sorgien idees i el seu llegat va ser recollit per Marx amb el materialisme històric i la lluita de classes. L'escola de Frankfurt la reelaborarà, ja entrat el segle XX, amb la teoria crítica del marxisme, de la qual Theodor Adorno propugnarà la "dialèctica negativa" enfront dels dogmatismes emancipadors, considerant el moviment continu del pensament com expressió de llibertat.

?La metodologia comunicativa crítica sorgeix com un pas més d'aquest recorregut però substituint definitivament la confrontació, com a principi creador, pel diàleg com a generador de coneixement. Com a metodologia interrelaciona sense jerarquies l'investigador amb l'investigat (aquí el savi no governa), els dos aprenen junts. I utilitza el llenguatge no per demostrar presumpcions sinó per discernir i argumentar.

?La metodologia comunicativa crítica s'ha anat desenvolupant i explicant durant aquests últims anys a diversos llibres, comunicacions i investigacions, però gairebé sempre com a explicació metodològica d'un objecte/subjecte investigat, o al costat d'altres teories. No existia un llibre, com el que tenim ara, amb vida pròpia i en exclusiva de la mateixa metodologia, que han anat construint els seus autors mitjançant la seva pròpia experiència investigadora, en el camp de la sociologia i la pedagogia, i recollint el llegat d'altres autors. Influenciats principalment per Habermas, últim exponent de l'escola de Frankfurt, i la seva obra "teoria del coneixement" on el llenguatge és el mitjà per al diàleg i el coneixement: Un coneixement, seguint Paulo Freire i la seva "pedagogia crítica", que s'implica a favor dels exclosos, i que és "el resultat del diàleg entre ciència i societat".

El llibre es pot dividir en dos grans blocs, un primer teòric i un segon pràctic. A la part teòrica, es resumeixen les concepcions bàsiques de la investigació social: objectivista, constructivista, sociocrítica, aquestes tres com un marc d'aportacions que ens porten a la comunicativa crítica. Seguidament es desenvolupa la pròpia teoria de la metodologia comunicativa crítica amb el diàleg com a pressupost bàsic.

A la part pràctica s'explica el procés d'investigació, primer amb el plantejament de la qüestió i la revisió bibliogràfica, seguit de la recollida de la informació, sovint amb un treball de camp amb entrevistes personals, i per últim la seva anàlisi. Aquesta anàlisi té dos conceptes bàsics, dimensions exclusives: "aquelles barreres que algunes persones i col·lectius es troben i que els impedeixen incorporar-se a una pràctica o benefici social" i transformadores: les que contribueixen a superar aquestes barreres. L'informe final incidirà principalment en aquestes últimes que, sortides de les pròpies reflexions de les persones que pateixen exclusió social, permetran la identificació d'aquestes persones amb les propostes inclusives amb les que ha de concloure l'estudi. Al final del llibre s'exposen alguns exemples d'investigacions portades a terme amb aquesta metodologia.

L'anàlisi de la informació, amb dimensions exclusives i transformadores, és del tot innovador en tant que permet una classificació ràpida i detallada per tal de afinar amb l'objectiu investigat. Aquesta analítica, amb matisos, podria ser

adaptada a altres camps de les ciències socials com la història, l'arqueologia, la història de l'art, l'antropologia, etc.

?L'obra està plantejada com una eina pràctica, tant de consulta, amb les seves nombroses cites d'autors i referències bibliogràfiques, que ens obre la via per aprofundir-ne més en els aspectes teòrics o en estudis en els quals s'ha utilitzat la metodologia comunicativa, i també com a

eina de treball en una investigació, ja que marca el procediment a seguir. Aquest dos aspectes donen utilitat al llibre tant per a estudiants com investigadors, o simplement curiosos.

El llibre està dedicat a un dels seus quatre autors, el desaparegut Jesús Gómez que treballà amb aquest llibre fins els seus últims dies i aquesta obra és una més del seu llegat transformador per una societat on l'amor sigui també igualitari.

La metodologia comunicativa no només investiga, sinó que pren partit en buscar solucions pràctiques i transformadores per superar les desigualtats socials. Cap investigació és políticament neutra, però els que normalment addueixen una objectivitat científica que no els permet implicar-se políticament, sovint amaguen un sentiment reaccionari, "però tot flueix" ja ho va dir Heràclit fa prop de 2500 anys, doncs que flueixi el diàleg.

Com a metodologia interrelaciona sense jerarquies l'investigador amb l'investigat (aquí el savi no governa), els dos aprenen junts

P A P E R S

Número 53

Abril 2007

AQUESTA REVISTA ES PUBLICA
Q U A D R I M E S T R A L M E N T